

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії

На правах рукопису
УДК 911.3

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 106 Географія

Освітня програма: Економічна та соціальна географія

Спеціалізація: _____

Магістерська робота
студентки II курсу
ОР Магістр
Хоміцької Віти Вікторівни

Науковий керівник:
доцент, кандидат географічних наук

Глибовець Вікторія Леонідівна

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	7
РОЗДІЛ 1. Поняття та методи дослідження зеленого туризму.....	8
1.1. Понятійно-термінологічна база дослідження.....	8
1.2. Чинники розвитку зеленого туризму.....	20
1.3. Методи та методика дослідження зеленого туризму.....	24
РОЗДІЛ 2. Регіональний розвиток зеленого туризму.....	26
2.1. Західний регіон: Закарпатська, Івано-Франківська, Хмельницька та Тернопільська області.....	26
2.2. Південний регіон: Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Одеська області.....	38
2.3. Центральний і Північний регіони: Київська, Полтавська, Чернігівська області.....	42
РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи розвитку зеленого туризму в Україні	50
3.1. Основні проблеми розвитку зеленого туризму в Україні.....	50
3.2. Перспективи розвитку зеленого туризму в Україні.....	55
3.3. Промоція та брендинг зеленого туризму в Україні.....	62
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Бурхливий розвиток світової економіки, міжнародних транспортних перевезень та інформаційних технологій зумовили активізацію «зелених рухів» на планеті та зростання інтересу туристів до не спотворених людською діяльністю природних територій.

Для сучасних світових тенденцій характерне заміщення масових туристичних вподобань від звичайних відпочинкових поїздок у форматі «all inclusive» до змістовних, пізнавальних подорожей. На зміну концепції трьох "S" ("Sun-Sea-Sand") – сонце, море, пісок – приходить концепція трьох "L" ("Landscape-Lore-Leisure") – пейзажі, традиції, дозвілля.

І дорослі і малі — усі люблять ходити в походи, насолоджуватися пейзажами, лісові прогулянки, спостерігати за тваринним і рослинним світом, досліджувати природу. Але кожен наш крок у дикій природі залишає на ній свій відбиток. І надзвичайно важливим є не завдати непоправної шкоди природі своїми діями і присутністю, це залежить від наших знань та готовності відмовитися від певних речей під час таких подорожей.

Подорожувати екологічно означає:

- при можливості використовувати потяг або автобус на відстані менше 500 км;
- при перельотах обирати прямі рейси та надавати перевагу авіакомпаніям, котрі дбають про зменшення «вуглецевого сліду»;
- надавати перевагу зеленим маршрутам, де є можливість пересування безмоторним транспортом. кіньми чи пішохідним способом;
- брати із собою мінімум речей, уникати використання пластикового та одноразового паперового посуду;
- обирати «зелені готелі», екосадиби, тобто такі, що намагаються заощаджувати природні ресурси (сортують сміття і тд.) або зупинятися у господарів;

- відмовлятися від послуг по частій зміні постільної білизни та рушників, аби економити електроенергію та воду;
- обмежити використання одноразових предметів та гігієнічних засобів у готелях, брати у подорож свої;
- використовувати он-лайн путівники замість друкованих матеріалів;
- пересувайтеся пішки, на велосипеді або громадським транспортом. також можна використовувати орендовані гібридні або електроавтомобілі;
- уникати курортів зі штучним снігом, вони призводять до дефіциту води у регіоні;
- не підтримувати розваги за участі тварин;
- під час подорожей дикою природою користуйтеся стежками та поведіть тихо, аби не турбувати диких тварин. Задля власної безпеки та безпеки тварин – не годуйте та не чіпайте їх[31].

Зелений туризм –недавно започаткований,ще недосконало вивчений вид відпочинку, оскільки в Україні він з'явився приблизно 15-20 років тому, основною метою якого є дослідження природних об'єктів, не порушених людиною, національних парків, резервацій та ін., що охороняються державою та міжнародними організаціями в сфері туризму та екології. Зелений туризм дає можливість відвідати прекрасні, наймальовничіші куточки України, насолодитися її ландшафтами, природними пам'ятками, цілющим повітрям, місцевими традиціями та звичаями.

Актуальність теми. За ЗУ «Про туризм» однією з основних цілей державного регулювання в галузі туризму виступає збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, а одним із основних пріоритетних напрямів державної політики в галузі туризму став розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму [18].

Україна-держава надзвичайно багата на природні ресурси і має значні перспективи для розвитку ЗТ. Оскільки ЗТ в країнах Європи з'явився набагато раніше, ніж в Україні, для нашої ж країни цей тип відпочинку ще зовсім новий і багатьом дещо незвичний, та це не заважає йому стрімко розвиватися. Україна в цьому відношенні має доволі потужний ресурсний потенціал, який на сьогодні використовується недостатньо і, як наслідок, залишається мало дослідженим туристами (рис 1.1.)

Рис.1.1. Потенційні території для розвитку зеленого туризму в Україні[22]

Актуальним питанням сьогодення є перехід як світової так й національної економік на засади сталого розвитку та зеленої економіки. Кожна з цих течій включає в себе, окрім іншихгалузей, туристичну діяльність.

Ще більша актуальність розвитку саме внутрішнього туризму зумовлена закриттям кордонів більшості країн та відміною польотів внаслідок пандемії COVID-19.

Об'єктом дослідження є туристичні ресурси України.

Предметом дослідження виступає процес активізації розвитку зеленого туризму та напрями подолання проблем його розвитку.

Мета роботи: систематизувати знання про туристичні ресурси України, оцінити потенціал для розвитку зеленого туризму та визначити проблеми та шляхи вирішення, на основі вивчення та аналізу зеленого туризму України, дослідити шляхи організації цього туризму в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

- дослідити рекреаційно-туристичні ресурси, географічний потенціал України для розвитку зеленого туризму;
- визначити проблеми у розвитку галузі;
- вказати шляхи вирішення проблем та напрямки подальшого розвитку зеленого туризму України.

Мета і завдання зумовили формування такої **структури роботи:** вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури та додатки. Список джерел включає 31 найменування літератури та електронних джерел.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВТО - Всесвітня туристична організація (UNWTO)

ЄБРР- Європейський банк реконструкції та розвитку

ЄС - Європейський Союз

ЗМІ – засоби масової інформації

ЗТ – зелений туризм

ЗУ – Закон України

КМУ – Кабінет Міністрів України

МЕРТ – Міністерство економічного розвитку і торгівлі

МКІП - Міністерство культури та інформаційної політики України

ОМС – органи місцевого самоврядування

ОНС – охорона навколишнього середовища

ООН – Організація об'єднаних націй (UNO)

ОТГ – об'єднана територіальна громада

СЗТ – сільський зелений туризм

США – Сполучені Штати Америки

IUCN - Міжнародна спілка охорони природи (International Union for Conservation of Nature)

TIES - Міжнародна спілка екотуризму (The International Ecotourism Society)

WTTC – Всесвітня рада з подорожей і туризму (The World Travel and Tourism Council)

WWF - Всесвітній фонд дикої природи (World Wide Fund For Nature)

РОЗДІЛ 1. Поняття та методи дослідження зеленого туризму

1.1. Понятійно-термінологічна база дослідження

Відповідальний туризм, сталий туризм, екотуризм, сільський туризм, сільський зелений туризм, агротуризм—у різних країнах можна зустріти різні синоніми «зеленого туризму», але як би ми не хотіли його називати, визначення залишається незмінним: екологічно чистий туризм, який плекає, а не руйнує. У епоху, коли щодня зростає занепокоєння екологічною ситуацією у світі та науковими дослідженнями щодо глобального потепління та загального несприятливого впливу людської діяльності на планету, кількість туристів, що прагнуть до екологічно чистих мандрівок лише збільшується.

У звичайній інтерпретації поняття "зелений туризм" існує з давніх давен. Ще у Римській імперії серед патриціїв зародилася мода на відпочинок у сільську місцевості. Масовий інтерес до відпочинку на селі у новітню добу відзначається, починаючи з XIX ст. А вже з другої половини XX ст. в урбанізованих країнах Європи саме СЗТ став одним із основних способів "втечі" від стресу та смогу розвинутих промислових міст.

Як зазначає В.С. Пазенюк, туризм – це спосіб життя для мільйонів людей, привабливе хобі, змістовний спосіб одержання задоволення від подорожей, екскурсій, ознайомлення з пам'ятками культури та побуту інших народів. Особливо слід зазначити, що в туризмі виразно присутній інститут гостинності, що демонструє його "людський характер" [15, с.10].

В Україні розрізняють такі різновиди СЗТ, як:

- агротуризм – вид СЗТ, як пізнавального, так і відпочинкового характеру, пов'язаний з використанням ОСГ населення або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовуються в аграрній сфері.

- відпочинковий (відпочинок у селі або сільський туризм)– базисом його розвитку є капітальний житловий фонд на садибах господарів та наявні природні, рекреаційні, історико-архітектурні, культурно-побутові й інші багатства конкретної місцевості.
- екотуризм – науково-пізнавальний вид СЗТ, характерний для місцевостей, розташованих у межах територій національних парків, заповідних зон, природних парків тощо, де регламентовано певні обмеження щодо навантажень на територію .

Науковий термін «екологічний туризм» запровадив Гектор Себалос, вперше озвучивши його на конференції «Збереження Америк» у м.Індіанаполіс, США у 1987 р. як: «подорож порівняно недоторканими природними місцевостями, що має на меті пізнання, насолоду милуванням природними ландшафтами з їх дикими флорою та фауною, а також ознайомлення з усіма існуючими проявами культурного надбання даної місцевості» [29].

У країнах Західної Європи та Північної Америки цей напрямок розвитку туристичної діяльності часто називають “стійким” або «зеленим» туризмом. Однак останнім часом все частіше використовується термін екотуризм. Різноманітність термінів відповідає багатогранності змісту та множині конкретних форм діяльності у тій новій формі туристичного напрямку, яку ми узагальнено називаємо зеленим туризмом.

Розглянемо визначення екологічного туризму, запропоновані такими міжнародними організаціями, як:

1. Міжнародна спілка охорони природи (IUCN);
2. Всесвітній фонд дикої природи (WWF);
3. Міжнародна спілка екотуризму (TIES) (Рис.1.2.)

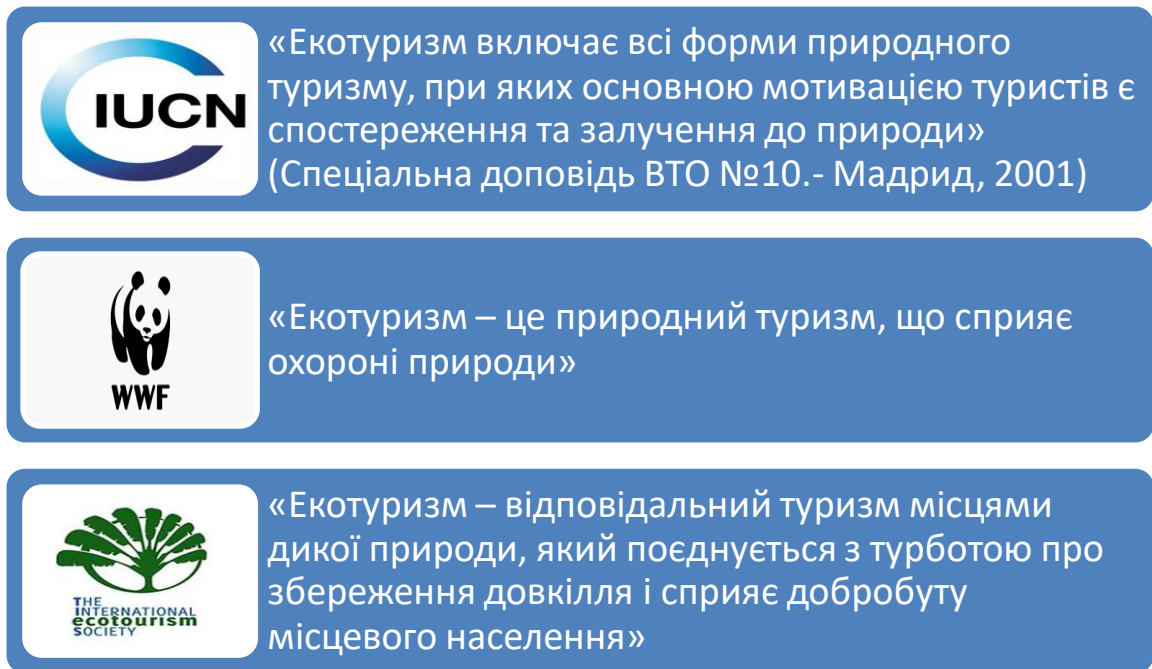

Рис.1.2.складено автором на основі[28, 29, 31]

Екотуризм - це об'єднання природоохоронних територій, громад та стійких подорожей. Це означає, що ті, хто впроваджує, бере участь та надає послуги екотуризму, повинні прийняти наступні принципи екотуризму:

- Мінімізація фізичного, соціального, поведінкового та психологічного впливу;
- Формування екологічної та культурної свідомості та поваги;
- Надання позитивного досвіду як відвідувачам, так і господарям;
- Забезпечення прямої фінансової вигоди для охорони природи;
- Створення фінансової вигоди як для місцевого населення, так і для приватної промисловості;
- Надання незабутніх вражень відвідувачам, які допомагають підвищити чутливість до політичного, екологічного та соціального клімату приймаючої країни;
- Проектувати, будувати та експлуатувати об'єкти із незначним впливом на них;
- Визнання прав та духовних переконань корінного населення певної території (громади) та праця у партнерстві з ними для розширення можливостей [29].

Вивчаючи становлення поняття ЗТ в Україні, варто відзначити той факт, що у ЗУ «Про туризм» від 15 вересня 1995 р., екологічний туризм не згадувався. У новій же редакції закону вперше був названий туризм екологічний (зелений) (ст.4 ЗУ «Про внесення змін до ЗУ «Про туризм» 18 листопада 2003 р.)[18]. Це лише внесло плутанину між цими поняттями: адже іншим видом туризму в цій самій статті закону зазначено сільський туризм, а в Україні ще у 1996 р. створено Спілку сприяння розвитку сільського зеленого туризму [22]. Тому, щодо нашої країни, то поняття «зелений» асоціюється зазвичай не з екологічним, а з сільським туризмом.

Зелений(або сільський) туризм – відпочинок в сільській місцевості (у селах, на хуторах, в зручних селянських будинках). СЗТ у більшості країн світу із розвиненою сферою туризму виступає як невід’ємна складова комплексного соціально-економічного розвитку села та як один із засобів вирішення проблеми зайнятості та розміщення в громадах.

Сьогодні в Україні сформувалося сприйняття СЗТ як специфічної форми відпочинку на селі з можливістю ефективного використання ресурсів регіону [23, с.290].

СЗТ за відносно невеликий проміжок часу органічно поєднався з різними галузями та сферами життя суспільствав цілому. В багатьох європейських країнах зайняттю цим видом діяльності сприяє державна підтримка. Саме тому щорічно збільшуються темпи приросту сільського зеленого туризму, а питома вага таких подорожей у загальній структурі послуг туризму за даними ВТО становить більше як 20%. На прикладі європейських країн можемо переконатися, що саме СЗТ є одним із важливих напрямів вирішення проблем сільської громади, що проявляється у розвитку інфраструктури, забезпеченні надходжень до бюджету, зростанні прибутків селян, рівня зайнятості, рівня екологічної свідомості тощо.

Варто зауважити, що споживачами послуг сільського зеленого туризму найчастіше є міські жителі, переважно середнього віку, які на відпочинок приїжджають сім’ями, дуже часто із малими дітьми, зазвичай, вони мають

власний бізнес, приблизний їх вік – 25–45 років. Ці люди прагнуть мальовничих краєвидів, сільської тиші, можливості відчувати атмосферу сільської родини, знайомства з традиціями, культурою, історичною спадщиною певного регіону, споживання натуральної продукції, навчання певним народним промислам а також основам ведення сільського господарства.

На сьогоднішній день існує певна невизначеність у застосуванні терміну «СЗТ» не лише в Україні, а й в інших країнах. В одних він виступає доповненням певного базового виду рекреаційної діяльності, в других – виступає різновидом екологічного туризму, в третіх – є формою приватного підприємництва, в четвертих – характерна сезонність і виступає допоміжною формою діяльності у веденні родинного селянського (фермерського) господарства, а також тотожний з іншими видами туризму [Додаток А].

В Україні проблемам розвитку сільського туризму присвячені праці таких вчених, як: В. Васильєв, Ф. Прокопи, Є. Грущинський, Т. Криштоп, Г. Черевко, В. Липчук, М. Товт та інших.

На думку Н. Кравченко, виділяють декілька форм сільського туризму:

1. Власне сільський туризм як відпочинок на селі, діяльність, яка приносить дохід приймаючій стороні.

2. Агрорекреаційний туризм, який розвивається на базі підсобних господарств населення або на землях підприємств сільського господарства, передбачає активний відпочинок на природі і добровільну участь відпочиваючих у сільськогосподарських роботах (необхідно розрізняти агрорекреаційний туризм як форму активного відпочинку і роботу на дачних та присадибних ділянках як джерело отримання додаткових коштів).

3. Зелений сільський туризм (різновид екотуризму), предметом туристичного попиту якого є екологічно чисті території, природне різноманіття та привабливі ландшафти. Базою для його розвитку є сільські поселення, розташовані переважно у межах довкола об'єктів природно-заповідного фонду, де можуть бути передбачені відповідні обмеження щодо рекреаційної та господарської діяльності [8, с. 250].

На практиці можна поєднувати не тільки форми сільського, а й інших видів альтернативного туризму (наприклад, спортивно-оздоровчого, культурно-пізнавального, промисельного тощо), що проводяться у сільській місцевості у поселеннях, які спеціалізуються на мисливстві та риболовлі, катанні на лижах, верховій їзді, організації свят та вечірок, відпочинку дітей та ін.

Поняття СЗТ не можна чітко відокремити від ряду інших видів рекреаційного туризму, зважаючи на такі специфічні особливості цього виду відпочинку, як ресурсоемність, тип поселення та організації послуг, набір компонентів рекреаційного продукту та інші фактори.

Тому сільський туризм можна визначити як вид рекреації, активного відпочинку у екологічно чистих районах, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровчими, пізнавальними, спортивними і культурно-розважальними цілями. СЗТ включає в себе пішохідні прогулянки, г походи в гори, альпінізм, скелелазіння, кінні прогулянки, спортивні й оздоровчі подорожі, полювання та рибальство, бортництво, збиральництво грибів та ягід, участь у різних традиціях та обрядах з використанням національного одягу. Такий туризм дає можливість міським жителям відпочити на природі, відвідати місцеві пам'ятки, познайомитися з побутом сучасних сільських мешканців і народними традиціями. На думку І. Смаля, такий відпочинок можна вважати втечею від гаму великого міста з його складною екологічною ситуацією, гіподинамією та емоціональною напругою, наслідком чого є стреси, та поверненням до рідної землі, до духовного коріння української нації [20, с. 58].

При характеристиці сільського туризму визначаються складники сільського туристичного продукту, а саме:

- туристичні атракції місцевості (зокрема, природне середовище, пам'ятки, цікаві архітектурні об'єкти, ботанічні сади, національні парки, торговельні центри, релігійні та культурні атракції, музеї, а також мешканці – їх культура і звичаї);

- інфраструктура місцевості – нічліжна та гастрономічна бази (ресторани, кав'ярні, бари, колиби), транспорт (таксі, автобуси, каршерінг),

торговельна мережа, заклади обслуговування та ін.);

- доступність місцевості (кількість транспорту, а також інфраструктура – дороги, аеропорти і порти, залізниця);

- імідж місцевості, що існує у свідомості потенційних клієнтів і суттєво впливає на підсвідоме бажання приїхати саме цю територію;

- ціна, що залежить від багатьох чинників, а саме: стандарт послуг, кількість транспорту, пора року тощо (рис. 1.2).

Рис.1.2 Складники сільського туристичного продукту

Джерело:складено автором на основі [23]

СЗТ включає в себе такі складові, як: сільська місцевість, сільське життя, історико-культурний спадок та можливість реалізації послуг (кінні прогулянки, рибальство, піші маршрути, сільськогосподарська продукція та ін.). Для функціонування такої форми відпочинку потрібна добре налагоджена інфраструктура – мережа об’єктів соціально-культурного значення села чи району: магазини, пошта, об’єкти культури (музеї, палаци культури, виставкові зали тощо), лікарня, оздоровчі заклади, стадіони, школи, позашкільні заклади, що розташовані поблизу і можуть використовуватись туристами.

На західноукраїнських землях з недавніх пір практикується не лише розташування туристів на території сільських господарств чи ферм, але і безпосередня, хоча і обмежена, участь в роботах жителів села, таких як збирання врожаю, догляд за худобою і так далі.

СЗТ має позитивний вплив на фізичне та моральне здоров'я людини, позаяк він включає у себе чинники, які мають оздоровчий, естетичний та пізнавальний ефекти. Зелений сільський туризм чудовий також тим, що тут немає величезної кількості туристів, яку можна спостерігати на популярних курортах світу. Такий відпочинок особливо корисний для мешканців мегаполісів.

Територіальна організація зеленого сільського туризму уявляє систему просторового розташування сільських населених пунктів, які надають агрорекреаційні послуги, відносно один до одного, а також щодо міст – центрів генерування попиту на агротуристичні послуги, сформованої транспортної інфраструктури та об'єктів природної та етнокультурної спадщини території або регіону [23].

Основна послуга СЗТ – надання туристам тимчасового проживання. Сільські споруди, прилаштовані для прийому відвідувачів, в Україні прийнято іменувати агрооселями:

- агрооселя – це житлове приміщення, яке знаходиться в сільській місцевості, містить до п'яти кімнат (залежно від категорії житла), що пристосовані для проживання туристів, і належить на правах приватної власності господарю, що займається сільськогосподарською діяльністю чи зайнятий у сфері обслуговування або соціальній сфері села;
- агроготель (агропансіонат) – житлова будівля (або група будівель) готельного типу, що спеціально призначені для організації надання населенню рекреаційних послуг у сільській місцевості. Побудова та експлуатація сільськими підприємцями у курортно-рекреаційних районах країни приватних відпочинкових агропансіонатів є перспективним високо конкурентним різновидом сільського туризму як виду основної діяльності [6].

Для подальшого більш чіткого визначення та структуризації критеріїв, за допомогою яких в Україні можна відрізнити сільський туризм від усіх інших та сегментувати його відповідно до форм організації сільського дозвілля, слід законодавчо закріпити вимоги до сільського житла та до власника такого житла, який надає послуги з сільського туризму.

Також важливо оцінити систему розміщення екотуристів. До неї відносяться місця розміщення, які регулярно або епізодично пропонуються для ночівлі туристів. Об'єкти розміщення поділяються на колективні та індивідуальні (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 Стандартна класифікація засобів розміщення екотуристів[6]

Категорія засобів розміщення	Розряди	Групи
Колективні	Готелі та аналогічні заклади розміщення. Спеціальні засоби розміщення. Різні колективні засоби розміщення туристів.	Готелі, гірські й тематичні мотелі, туристичні бази, будинки мисливця і рибалки. Туристичні притулки, альпіністські табори, туристичні стоянки. Стаціонарні наметові табори, базові табори, ночівлі
Індивідуальні	Індивідуальні засоби розміщення туристів	Власні приміщення (дачі й будинки), кімнати взяті в оренду в сімейних будинках, будинки взяті в оренду у приватних осіб або агенцій, розміщення, яке надане безкоштовно родичами або знайомими, інші види розміщення на індивідуальній основі

Спеціалізовані засоби розміщення мають відмінності від готелів мінімальним набором обов'язкових та додаткових послуг, невисоким комфортом номерів, а також переважним обслуговуванням певних категорій туристів (рибалок, водників, мисливців, дослідників природи та місцевого населення). Перелік представлених послуг прямо пов'язаний з напрямком діяльності вказаних суб'єктів відпочинку [19, с. 50 -51].

Як зазначає І. І. Винниченко, такі засоби розміщення туристів, як кемпінги, турбази, туристські котеджі, альпіністські табори розташовуються, зазвичай, у мальовничій місцевості. Тут розселення може бути в наметах, котеджах (будинки з усіма зручностями на 2-3 кімнати), інших будиночках. Як правило, туристське обслуговування на таких об'єктах має сезонний характер [2, с. 57].

Турбази – підприємства готельного типу, що надають групам туристів ночівлю, харчування та забезпечують їх туристично-екскурсійним, культурно-побутовим і фізкультурно-оздоровчим спорядженням. Для турбаз більш характерно, на відміну від готелів, розміщення в декількох будівлях, а також наявність сезонних житлових приміщень. Також вони орієнтовані на недовготривале проживання туристів, відтак мають мінімум зручностей і номери великої місткості. Окремі турбази мають на маршрутах туристичні притулки. Середня місткість турбаз зазвичай перебуває у межах від 200 до 1500 чол.

Альпіністський табір (альптабір) – спортивна база, яка призначена для навчання альпіністів і вдосконалення їх майстерності. Ще одним видом розміщення туристів є гірські будинки та притулки. Вони можуть належати будь-яким організаціям, туристичним фірмам, турбазам і врешті-решт місцевим жителям.

Розрізняють також стоянки, які є видом розміщення туристичної групи для відпочинку та ночівлі. На Закарпатті розрізняють два види стоянок – проміжні табори та ночівлі. На стоянках, як правило, використовуються палатки і спальні мішки, відводиться місце приготування їжі та туалету. Головною вимогою до вибору місця стоянки є безпека туристів, комфортність відпочинку (наявність води, в лісовій зоні – наявність рівної площадки під палатки та захист від вітру) [6]. Детальніша інформація стосовно типів і категорій житлових приміщень, які можуть надаватися туристам і відпочиваючим у сільській місцевості та непривабливе житло (що не підлягає категоризації) наведено в додатках (Додаток В).

Таксономічну структуру територіальної організації сільського туризму утворюють такі види пунктів:

- агорекреаційні пункти – окремі сільські населені пункти, а також окремо розташовані агорекреаційні заклади (фермерські садиби, екоагрокотеджі), які пропонують ринку власний агротуристичний продукт;

- агорекреаційний центр – сільський населений пункт, розташований у місцевості з цінними курортно-рекреаційними ресурсами, в якому сформувалася мережа агроосель та агропансіонів, які пропонують різноманітний агротуристичний продукт, що сегментований за ціною, якістю і спектром послуг, що надаються;

- агорекреаційний вузол – сукупність агорекреаційних пунктів, згрупованих навколо курортно-туристичного центру в межах певної компактної території;

- агорекреаційний район – однорідна в природно-етнокультурному плані територія з історично сформованою мережею сільських поселень, більшість з яких спеціалізується на наданні сервісних послуг для сільського туризму;

- агорекреаційний регіон – велика природно-етнокультурно-адміністративна територіальна одиниця, у складі якої є від однієї до кількох адміністративних областей, які характеризуються подібністю рис природно-ландшафтного устрою, історико-культурного і соціально-економічного розвитку, традицій агрокультури, певними інфраструктурними зв'язками тощо.

Незалежно від чисельності населення, усі сільські поселення як складні соціально-економічні системи є інтегративним сполученням таких структурних елементів – підсистем, як:

- територіально-просторова: її існування зумовлене наявністю території сільського поселення як елемента територіальної регіональної системи вищого ієрархічного рівня;

- природно-ресурсна: її компоненти визначають природо-ресурсний потенціал населеного пункту. Особливе місце серед них посідають земельні

ресурси. До складових такої підсистеми відносяться також родовища корисних копалин, водоймища, ліси, луки;

- екологічна :параметри такої підсистеми визначають взаємозв'язок і взаємовплив антропогенних та природних факторів на комфортність і якість середовища проживання;

- демографічна:її формує сільське населення в різноманітності його кількісних і якісних проявів;

- культурно-історична: сільські поселення є осередком збереження національної самобутності українського населення. Народні звичаї, етнографічні обряди і традиції утворюють своєрідний психологічно-соціальний клімат на селі та визначають внутрішні чинники його подальшого розвитку;

- архітектурно-забудовна: утворена функціонально-планувальними частинами території села: культурно-побутовим та управлінським центром, житловою забудовою, господарською зоною, інженерними та транспортними інженерними комунікаціями. Дотримання якнайкращих пропорцій між цими складовими є необхідною умовою забезпечення життєздатності сільської системи;

- туристично-рекреаційна: засвідчує значний відпочинково-оздоровчий потенціал сільської території;

- соціальна: утворена соціальними інститутами, які визначають сенс існування і розвитку сільського поселення. Центральним з них є територіальна громада села як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що є системо утворюючим фактором сільської системи;

- соціально-трудова: вона вказує на важливість соціально-трудових відносин для забезпечення стабільності й розвитку сільської системи;

- економічна: її складовими є сільськогосподарський комплекс села як основа його господарського потенціалу, виробничі потужності на селі, інші суб'єкти малого й середнього підприємництва, заклади ринкової інфраструктури;

- фінансова: її елементами є місцеві фінансові інститути й відносини, що

виникають з приводу управління ними;

- управлінська: її компоненти – органи місцевого самоврядування, інститути безпосередньої демократії, осередки громадських організацій, управлінські підрозділи підприємств, що визначають їх розвиток як складових економічної й соціальної підсистем села.

На даному етапі серед науковців та представників громадських організацій виникає дискусія відносно того, як слід вживати термін: «сільський туризм» чи «сільський зелений туризм».

На наш погляд, зелений і сільський туризм – це господарська діяльність в сфері туристичних послуг, яка включає в себе, як мінімум, надання місця для проживання чи знаходження туриста на лоні природи (в лісі, в горах, в селі тощо). Відмінність між сільським і зеленим туризмом полягає в тому, що зелений туризм не прив’язується до знаходження (проживання) туриста в селі. Можна жити в лісі, у землянці чи в палатці [6, с. 292]. Спільними ознаками є можливість надання туристу за його бажанням послуг, які пов’язані з таким проживанням і відпочинком: при зеленому – збирання ягід, грибів тощо; при сільському – вивчення побуту, робота на присадибній ділянці тощо (але у відпочинкових цілях, адже туризм – це в першу чергу відпочинок).

Виходячи з викладеного матеріалу, проаналізувавши визначення та думки вчених, можна запропонувати таке визначення сільського зеленого туризму: СЗТ – це вид соціально-економічної діяльності мешканців сільських територій, який відповідає вимогам екологічних стандартів та спрямований на сталий розвиток сільських територій з метою забезпечення добробуту громадян та досягнення морально-психологічних цілей споживачів та надавачів таких послуг внаслідок отриманої туристичної послуги.

1.2. Чинники розвитку зеленого туризму

Розвиток СЗТ стимулює розвиток підприємництва в регіоні, та створення нових робочих місць, сприяє підвищенню рівня життя мешканців

конкретної місцевості, стимулює покращення інфраструктури та захисту довкілля. Але для того, щоб даний вид туризму стабільно розвивався, необхідно вдосконалити його господарський механізм: організаційні, економічні та правові аспекти діяльності. Найбільше уваги потрібно приділяти організації скоординованих стосунків між учасниками (суб'єктами) сільського туризму; потребують вирішення питання оподаткування, тарифів на житло і послуги, системи маркетингу, гарантій щодо прийому та обслуговування гостей, певних стандартів обслуговування; законодавчому та правовому оформленню та підтримці " сільського туризму " на рівні держави [6, с. 30 – 31]. Вимоги до ведення СЗТ в Україні представлені у Додатку Б.

Фактори, що впливають на розвиток сільського туризму є різноманітними і багатогранними. Різні автори у різні періоди робили спроби їх групування та оцінки. Нам імпонує класифікація факторів туризму, яку запропонував С.Ю.Цьохла, яку можна адаптувати до сільського туризму, за наступними ознаками:

- 1) за впливом: статичні і динамічні;
- 2) за характером впливу: екстенсивні та інтенсивні;
- 3) за напрямом дії: зовнішні і внутрішні;
- 4) за результативністю: позитивні та негативні [21, с.376-380].

Головна рушійна сила розвитку ЗТ у світі це швидко зростаюча потреба на вакації на природі, що визначається збільшенням невідповідності середовища проживання сучасної людини її фізіологічним і психологічним потребам. Збільшення попиту на сільський відпочинок зростає внаслідок зменшення тривалості робочого часу, збільшення кількості платних відпусток, зростання рівня освіти, розвитку транспортної мережі – залізничної, автодорожньої, повітряної та морського транспорту.

З початку ХХІ ст. сільський зелений туризм, за визнанням експертів ВТО [30], є одним з секторів туристичної індустрії, що поступово зростають. Ідеї охорони навколишнього середовища, що стали надзвичайно популярними серед західної цивілізації, охопили й індустрію туризму. Внаслідок цього серед

масових туристів виник попит на види туризму, альтернативні масовому, – так звані зелені подорожі. Згідно з офіційними статистичними даними ВТО, "зелені" подорожі нині займають від 7 до 20 % у загальному обсязі турпоїздок[30].

Темпи росту СЗТ оцінюються від 10—20 % до 30% на рік (для пригодницького туризму, до складу якого він входить за статистикою ВТО), а його частка в доходах від міжнародного туризму сягає 10—15 %[30].

2000-х рр. для сільської місцевості України були важким періодом: зменшенням населення, зростанням безробіття, зменшенням прибутків, масова заробітчанська міграція, погіршенням соціального захисту населення, і, як наслідок, втрата сільської самоідентичності та культури.

Відродження та подальший економічно-соціальний розвиток сільських та селищних громад України сьогодні пов'язуються з індустрією туризму, зокрема, зеленого туризму . Дослідження галузі доводять, що СЗТ може забезпечити економічну і демографічну стабільність в сільських місцевостях та вирішити їхні соціально-економічні проблеми.

Західні регіони України мають надзвичайно багату природну й етнокультурно-ресурсну базу, яка створює передумови для його широкого використання у туристичних цілях. М'який клімат, мальовничі ландшафти, цікава історико-культурна спадщина є передумовами організації різнобічного відпочинку на селі..

СЗТ на початку XXI ст. – один із найперспективніших видів відпочинку в Україні. Для сільських мешканців України цей вид туризму є стимулом для започаткування й розвитку підприємницької діяльності, що дасть додаткові прибутки і підвищить рівень зайнятості серед населення. Більше того, агрорекреаційна діяльність громад покращить облаштування сільських осель та благоустрій в громадах, створить додаткові джерела наповнення місцевих бюджетів. Екологічною складовою у СЗТ виступає використання занедбаних, покинутих садиб, яких є достатньо у сільській місцевості, для проживання туристів, або проживання у садибах разом із господарями.

Сільське населення України здатне отримувати реальні доходи у сфері зеленого туризму від таких видів діяльності, як:

- організація туристичних маршрутів, в т.ч. зелених;
- облаштування й експлуатація стоянок для туристів;
- робота гідом, екскурсоводом чи провідником;
- транспортне забезпечення туристів;
- єгерська діяльність (полювання, аматорське та спортивне рибальство);
- прокат туристичного спорядження;
- послуги приймання та розміщення туристів;
- кулінарні послуги;
- підготовка культурних програм;
- народні промисли;
- виробництво та реалізація туристам екологічно чистих продуктів харчування, тощо.

Пріоритетність розвитку ЗТ в Україні у Волинській та Івано-Франківській областях зумовлена такими чинниками:

- наявність великих площ малоосвоєних природних ресурсів із значним рекреаційним потенціалом, що потребує його раціонального використання у відпочинково-туристичних цілях не забуваючи і про екологічну складову;
- збережена етнокультурна самобутність цих регіонів нашої держави, що й виступає ексклюзивною міжнародно-туристичною конкурентною перевагою, і дозволяє нашій країні бути серед основних осередків розвитку СЗТ та екотуризму на європейському континенті;
- розвиток СЗТ стимулює мале підприємництво, важливе для відродження традиційного господарського укладу й оздоровлення економіки аграрних районів нашої держави;
- поширення в Україні практики організації агрорекреаційного сервісу вирішує низку напружених соціальних проблем регіонів, зокрема, масового безробіття, закордонного заробітчанства, складного соціального клімату тощо;

- зростаючий попит серед українців та іноземних туристів на відпочинок у сільській місцевості або на природі;
- екологічна чистота місцевості;
- відносно вільний сільський житловий фонд для прийому туристів;
- наявність вільних трудових ресурсів для обслуговування туристів;
- традиційна гостинність господарів та доступна ціна за відпочинок;
- можливість надання великого спектру додаткових послуг з екскурсій, риболовлі, бортництва, збирання ягід і грибів, катання на конях тощо.

За розмірами отриманих прибутків СЗТ розглядається як альтернатива сільському господарству. При тому, розвиток інфраструктури СЗТ не вимагає таких великих капіталовкладень, як інші види туризму й може здійснюватися за рахунок коштів самих селян без додаткових інвестицій. Зменшення міграції з сіл до міст дозволить заощадити значні фінансові й матеріальні ресурси, адже, за підрахунками експертів, облаштування в місті одного вихідця з сільської місцевості обійдеться у 20 разів дорожче, аніж створення сприятливих умов для життя та роботи на селі.

Найбільш сприятливі передумови для розвитку ЗТ традиційно складаються на територіях національних і ландшафтних парків, де є можливість поєднання комплексів з відпочинком- пізнання природничого, історико-етнографічного та культурного потенціалу регіону.

Пріоритетність розвитку СЗТ в Україні зумовлюється потребою у розв'язанні соціально-економічного становища сучасного села, адже за роки незалежності України в сільській місцевості спостерігаються тенденції до зменшення народжуваності, міграція молоді до великих міст, безробіття, трудова міграція за кордон.

1.3. Методи та методика дослідження зеленого туризму

Зелений туризм на сьогоднішній день потребує формування сталої методики для визначення конкретних показників ефективності туризму.

Дипломна робота виконана на основі наукового доробку, що стосується розвитку зеленого туризму в Україні та світі, а також на основі власних спостережень за розвитком СЗТ у сільській місцевості у Західному регіоні України. Основні методи використані під час дослідження: теоретичні принципи, економіко-статистичні дані, системний підхід та комплексний аналіз, що розкривають суть зеленого туризму як багатогранного явища, важливої частини туристичної діяльності будь-якої країни.

В дипломній роботі систематизовано погляди науковців щодо тлумачення поняття «зелений туризм». Головним критерієм віднесення досліджуваної діяльності до ЗТ вважаємо наявність документа, який засвідчує його екологічну складову.

У дослідженні здійснено комплексну оцінку соціально-економічних умов становлення галузі, її економічної ефективності, охарактеризовано природно-ресурсний потенціал основних туристичних регіонів України, який є доволі привабливим для туристів. Обґрунтовано, що для формування туристичного продукту регіону слід залучати не лише потужний природно-заповідний фонд, історико-архітектурну спадщину, а також аграрний сектор, який виробляє органічну фермерську продукцію. Виявлено, що для ЗТ України характерна нерівномірність його розвитку в різних регіонах.

Інформаційною базою слугували праці вітчизняних та зарубіжних науковців з теми дослідження, законодавчі та нормативні акти, які прямо чи опосередковано регулюють діяльність надавачів послуг із зеленого туризму, статистичні матеріали Державної служби статистики України, сайти обласних державних організацій та міжнародних організацій, Міністерства культури та інформаційної політики, Державного агентства розвитку туризму, Національної туристичної організації України та громадських організацій, що займаються розвитком та промоцією туризму в Україні.

РОЗДІЛ 2. Регіональний розвиток зеленого туризму

2.1. Західний регіон: Закарпатська, Івано-Франківська, Хмельницька, Волинська та Тернопільська області

Закарпаття – мальовничий куточок західної частини України, багатий на рекреаційно-туристичні ресурси, який вже має певні здобутки в розвитку СЗТ. В умовах переходу до ринкових відносин, у кожній галузі йде пошук нових форм і методів господарювання, тому саме туристична галузь краю здатна отримати значні прибутки через задоволення туристичних потреб населення, надання йому різноманітних турпослуг у вигляді житла, харчування, транспортного і екскурсійного обслуговування та інших видів сервісу.

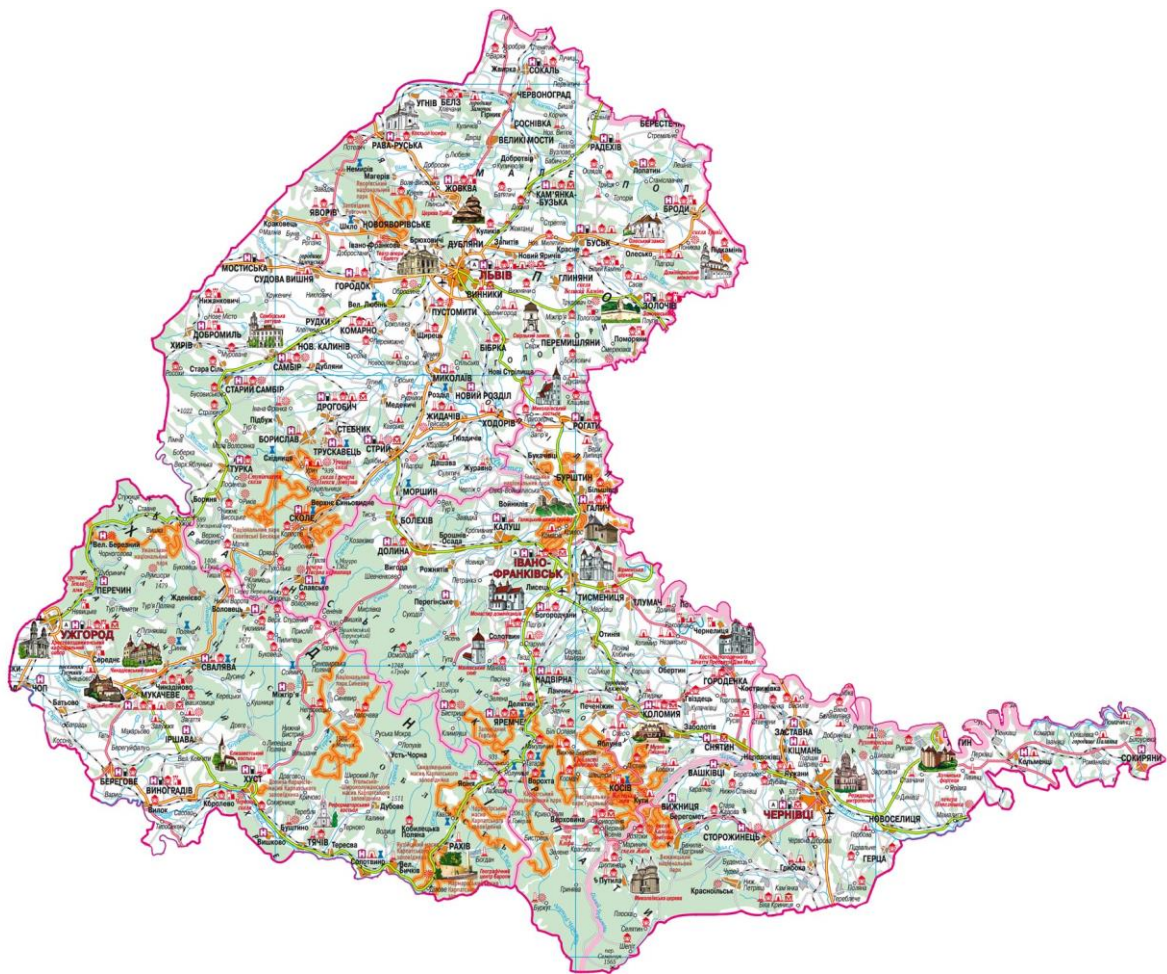

Рис.2.1 Туристична карта Карпатського регіону[22]

За підрахунками спеціалістів, сфера туризму підтримує близько 50 суміжних галузей та створює додаткові робочі місця. Створення

одногоробочого місця в туризмі в 20 разів дешевше, аніж у промисловості. Тому, на нашу думку, сьогодні є дуже актуальним розвивати саме тут туристичну інфраструктуру, в якій варто поєднати різноманітні види туризму, починаючи від зимового гірсько-лижного і закінчуючи лікувально-оздоровчим на базі значних бальнеологічних ресурсів. В умовах переважання гірського рельєфу провідним у туризмі повинен стати зелений туризм, як надійне джерело поповнення бюджету Закарпаття, тому даний напрямок туризму в Закарпатській Україні набрав значних обертів [4].

Закарпаття славиться своїми неповторними гірськими ландшафтами, чистими водами річки Тиси та її притоків - Тересви, Ріки, Боржави, джерельно чистою водою озер Синевир та Марічейка, найвищокогогірнішого озера Бребенескул та мальовничими замками Ужгорода, Мукачеве, Хуста, розташованих на вулканічних кратерах, які мальовничо вписалися на рівнинних просторах Притисинської низовини. Воно приваблює око туриста не тільки своїми красотами, а ще й цікавою організацією СЗТ та екотуризму, де основними складовими виступають:

- 1) природознавчий туризм;
- 2) фольклорний туризм;
- 3) кінний туризм;
- 4) водний туризм;
- 5) винно-дегустаційний туризм;
- 6) історико-етнографічний туризм;
- 7) велотуризм.

Всі ці форми відпочинку вдало реалізуються завдяки природним ресурсам краю, які визначають стиль життя місцевої громади, особливості культури, багату духовну спадщину та вдало продуману сферу послуг.

Зелений туризм є винятково важливим для Закарпатського субрегіону, адже його привабливість, насамперед, у більшій доступності за витратами у порівнянні із Європейськими країнами. Вигідний він і для селян, які за певну плату із задоволенням приймають туристів, зручно їх розміщують, обігрівають у

затишних дерев'яних будиночках, нададуть різні види послуг. Тим більше в гірських районах, у яких безробіття та бідність сягає катастрофічних масштабів. Можливість займатися сільським туризмом на базі сільської садиби - цілорічна, а сьогодні 95% населених пунктів краю – сільські помешкання, у яких проживає майже 70% населення. За інформацією Управління по туризму та курортах Закарпатської ОДА, практично в усіх гірських районах області діють Асоціації зеленого туризму, в які об'єднуються власники садиб.

Офіційно на Закарпатті зареєстровано 159 садиб, однак насправді їх є понад чотири сотні. На жаль, ще не до кінця врегульовано законодавчу базу діяльності таких садиб, тому більшість власників боїться подавати відповідну документацію на реєстрацію через страх сплатити податки. Успіх розвитку даного виду туризму безперечно залежить в першу чергу від рекреаційного потенціалу району чи регіону. Рекреаційний потенціал сільського зеленого туризму – це сукупність природних, етнокультурних та суспільно-демографічних ресурсів як важливої передумови розвитку туризму, а саме такі ресурси роблять Закарпаття одним із найперспективніших субрегіонів розвитку Карпатського сільського зеленого туризму. Виходячи з вищесказаного, в ньому доцільно виділити три рекреаційно-туристичні райони:

- 1) Верховинсько-Свалявський (Велико-Березнянський, Воловецький, Міжгірський, Перечинський, Свалявський райони);
- 2) Полонинсько-Марамороський (Іршавський, Хустський, Тячівський, Рахівський райони);
- 3) Потиський долинний (Ужгородський, Мукачівський, Берегівський, Виноградівський райони).

Понад 100 родовищ різних типів мінеральних вод, які в народі називають „святими криницями“, зосереджені саме тут. Краса і щедрість природи цього краю з численними джерелами створюють можливості для відпочинку, туристичних походів і оздоровлення людей. Навіть проживаючи в сільській садибі, туристи здійснюють свої перші туристичні прогулянки до

санаторіїв „Квітка Полонини," „Поляна," „Сонячне Закарпаття," щоб покуштувати „цілющу воду". Останнім часом успішно функціонує спортивно-оздоровча база-пансіонат „Латориця" в с. Сусково та нещодавно побудований туристично-рекреаційний комплекс „У Тараса" с. Яківське. Туристичні стежки прокладені до оригінальної пам'ятки архітектури XVII ст. - церкви в с. Бистромому та Бистрянської церкви в м. Свалява, яка діє і донині, споруджена без єдиного цвяха.

Подорожуючи Міжгірщиною, оминати озеро Синевир та один із найкрасивіших водоспадів Українських Карпат - Шипіт не в змозі жоден мандрівник. Проживаючи в сільських садибах, туристи, взимовий період залюбки катаються на лижах. Тут працюють витяги - в смт. Міжгір'ї, біля сіл Синевирська Поляна, Синевир, Подобовець, В. Студений. Серед Карпатських гір, у мальовничих селах на туристів чекають доброзичливі господарі садиб „Горянка" (В. Студений), „Незабудка" (В. Студений), „Бокораш" (с. Синевир). У будь-яку пору року садиби з затишними кімнатами в національному стилі дарують відчуття комфорту, а смак домашнього хліба, бринзи та мамалиги не зрівняти ні з чим [20].

Полонинсько-Марамороський туристичний район охоплює передгірську та гірську зони середньої частини Закарпаття аж до високогірних територій Чорногори. 38 комфортабельних сільських садиб очікує своїх відвідувачів [3, с. 47]. Вони мають можливість брати участь у господарських роботах, доглядати за свійською птицею, здійснювати мандрівки у відому Долину нарцисів - це єдине місце в СНД, де зустрічаються природні зарості нарциса вузьколистого. Відпочиваючи в населених пунктах Крайниково, Сокирниця, Данилово, Олександрівка (Хустський район), туристи залюбки відвідують чотири унікальні пам'ятки народної архітектури - дерев'яні церкви з елементами готики XVII ст.

Перспективною в плані розвитку туризму є територія Іршавського району, де збереглися руїни Бронецького і Довжанського замків, а також городища в с. Арданові та с. Білках, їхня історія пов'язана із стародавньою Римською імперією.

Туристично-рекреаційний потенціал Тячівського району не потребує додаткової реклами. Мінеральні води (у т.ч. термальні) містять до 20-ти життєво-необхідних для здоров'я людини мікроелементів та за своїми властивостями не поступаються відомим водам Чехії та Кавказу. А хто не знає чудотворних властивостей соленого озера Кунігунда в смт. Солотвино, його високу мінералізацію та дивовижний ефект виштовхування? Дана територія відома своїми археологічними пам'ятками, зокрема на території села Руське Поле виявлено городище Капуна періоду VI-X ст. до н.е., Карпатські кургани, дуб віком понад 400 років та поселення давніх епох: раннього палеоліту (50 тис. років тому назад) виявлено у с. Діброва, пізнього палеоліту (30 тис. років тому назад) у с. Велика Уголька та городище епохи раннього заліза у селі Солотвино.

Для тих, хто мріє побачити довершені ландшафти незайманої природи, вдихати на повні груди чисте гірське повітря, прокидатися вранці під звуки трембіти вівчара, познайомитись з побутом гуцулів, відпочити „подалі від цивілізації” - відчинені двері сільських садиб Рахівщини. Тут знаходиться найвища точка Українських Карпат - гора Говерла (2061 м.), географічний центр Європи, найбільші праліси Європи, бере початок найбільша притока Дунаю ріка Тиса. Екологічні маршрути пролягають через Карпатський біосферний заповідник утворений у 1968 р., а з 1992 р. він увійшов до мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО. Віноконтурює шість відокремлених масивів та ботанічні заказники державного значення - „Чорна Гора” і „Юлівська Гора”, щорозміщені на території Рахівського, Тячівського, Хустського та Виноградівського районів в межах висот від 180 до 2061 м. Така територіальна структура репрезентує практично все ландшафтне та біологічне різноманіття Українських Карпат. Тут представлені найкраще збережені Карпатські екосистеми, які є сховищами для

багатох рідкісних, а також, тих що зникають, видів рослин і тварин. На його території розгорнута мережа еколого-освітніх, науково-пізнавальних маршрутів та інформаційних центрів, працює єдиний в Україні Музей екології гір та історії природокористування Карпат. На південь від Чорногорика компактно розташований Марамороський заповідний масив [Додаток Д] - Рахівські гори. Масив складений з твердих кристалічних порід, що зумовлює унікальність рельєфу цієї території, якій властиві глибокі міжгірні долини, льодовикові цирки, численні скелясті ребені та вершини. Через такий рельєф Марамороську частину Українських Карпат називають Гуцульськими Альпами. Другий за рейтингом туристичної популярності – Свидовецький заповідний масив.

Він охоплює найвищу частину Свидовця з вершинами Велика (1883 м) й Мала Близниці (1878 м), розлогі масиви пралісів і величними льодовиковими карами.

Потиський долинний туристичний район розташований в передгірській зоні Карпат, нараховує 51 сільську садибу. Села Берегівщини пропонують скуштувати неповторний смак закарпатських фруктів та овочів, відпочинок на ріках Тиса і Боржава, знайомство з самобутньою культурою угорського народу. Серед закладів туристично-рекреаційної галузі в сільській місцевості діє санаторій-профілакторій „Косино”, розташований в зеленій зоні за 17 км від районного центру. Прекрасні умови для індивідуального відпочинку в сільських садибах с. Н. Ремети та с. Боржава.

Вигідне геополітичне розташування Ужгородського району робить його привабливим з точки зору оздоровлення та відпочинку туристів усіх регіонів України та ближнього зарубіжжя. Залюбки сюди приїжджають німці, словаки, цілими родинами відвідують край угорці. На даний час активно можна відпочити в мальовничому куточку на озері Біляс Андріївка. Тут вдало поєднуються елементи зеленого туризму - катання на конях гуцульської породи, знайомство з рідкісними та екзотичними тваринами, відпочинок на

березі озера. Також з радістю приймуть туристів такі туристично-рекреаційні комплекси, як ранчо „Золота гора” с.Барвінок та мотель „Камелот” в с.Кам'яниця. Відвідувачі завжди приємно вражені сучасними умовами відпочинку та закарпатською народною кухнею.

Дійсно, Закарпаття сьогодні - це "полюс" притягання туристичних потоків із Заходу й Сходу, Півночі й Півдня Європейського континенту з розгалуженою інфраструктурою приватних мотелів, кемпінгів, ресторанів, сервіс-центрів, які обслуговують транзитно-туристичні потоки та доповнюють мережу сільського зеленого туризму. Регіон досягнув стійкого іміджу одного з найпривабливіших і найпрестижніших туристичних субрегіонів держави, де вже є значний досвід провадження СЗТ.

Хмельницька область – один із регіонів України, що славиться своєю природою, історичними місцями, фортецями, архітектурними комплексами, які могли б зацікавити гостей та мешканців області, сприяти активному відпочинку і пізнанню історії краю. Це стимулює залучення інвестицій для забезпечення рекреаційного облаштування території, що вплине не лише на приріст виробництва в індустрії відпочинку і оздоровлення, але й на інші галузі [2].

Територія Хмельницької області багата на природно-рекреаційні ресурси. Мережу об'єктів природно-заповідного фонду Хмельницької області складають: Національний природний парк «Подільські Товтри», Національний природний парк «Мале Полісся», регіональний ландшафтний парк «Мальованка», заказники, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного та місцевого значення, заповідні урочища, зоопарки, ботанічний сад загальнодержавного значення. Всього в області знаходяться 522 об'єкти загальною площею 328 467 га. Показник заповідності Хмельницької області (відношення площі природно-заповідного фонду до загальної площі) становить 15,9% [1].

На території області розташований один з найбільших у Європі Національний природний парк «Подільські Товтри». Його площа 261 316 га, що складає 12,5% площі Хмельницької області [9, с.101-102].

Рекреаційний потенціал сільського зеленого туризму – це сукупність природних, етнокультурних, суспільно-демографічних ресурсів, а також наявної господарської та комунікаційної інфраструктури території, що служать чи можуть служити передумовами розвитку сільського зеленого туризму.

Хмельницький рекреаційний район (Волочиський, Красилівський, Летичівський, Старокостянтинівський, Старосинявський, Теофіпольський, Хмельницький райони) має різноманітні рекреаційно-туристичні ресурси: 3 родовища мінеральних вод, наявність водних об'єктів (ріки Південний Буг, Бужок, Вовк, озеро Кузминське) і значна історико-культурна спадщина, яка пов'язана із боротьбою українського народу за свою незалежність. Площа лісів – 53,4 тис. га. Потенціал рекреаційних ресурсів – 6,8%. На території району розташовані значні родовища мінеральних лікувальних вод, зокрема, Теофіпольське родовище мінеральної води типу «Миргородська» запасами 190 м³/добу та Волочиське родовище мінеральної води «Збручанська» запасами 70 м³/добу. Тут знаходяться місця, присвячені діяльності Б. Хмельницького, У. Кармалюка. Селище Меджибіж є центром релігійного паломництва. Перспективи району пов'язані із розвитком приміського короткострокового, пізнавального, релігійного та оздоровчого туризму.

Перешкодою для розвитку сільського туризму на Хмельниччині є несприятливі фактори, серед яких можна виділити: невисоку підготовленість населення регіону до підприємництва, низьку якість інфраструктурного забезпечення взагалі (шляхи сполучення, зв'язок, комунальне господарство тощо), і рекреаційного, зокрема, відсутність інформаційної бази, нестачу кадрів туристичного профілю [6, с.218-219].

На території Хмельницької області розроблено і діє 6 туристичних маршрутів вихідного дня: «Подорож східною Хмельниччиною», «Вихідні на Хмельниччині», «Волинська Хмельниччина», «Між Случем і Гориню», «Еволюція фортифікаційних споруд Хмельниччини» та «Оksamитові стежки Поділля». Дані туристичні маршрути охоплюють 35 населених пунктів (включаючи окремі районні центри: Деражню, Старокостянтинів, Ізяслав,

Городок), а також 6 садиб сільського зеленого туризму, де за програмою туру визначена ночівля. Ці подорожі різні за змістом та за рівнем атракційності. Незважаючи на наявність таких туристичних пропозицій, більшість населених пунктів сільської місцевості не отримують реальної економічної вигоди від прийому туристів. Крім того, проаналізувавши наповненість турів та схеми руху туристичних маршрутів, виявлено, не всі райони Хмельницької області, які мають значний потенціал, охоплені цією діяльністю. Це стосується особистих господарств Чемеровецького, Новоушицького, Кам'янець-Подільського районів. Тобто, тих районів, де спостерігається концентрація садиб сільського зеленого туризму, які мають певні напрацювання у роботі із споживачами.

Недоліком маршрутів є те, що села по суті, є транзитними пунктами. На часі стоїть питання створення належних інфраструктурних та атракційних умов, у яких садиби сільського зеленого туризму могли би стати базою для ночівлі, що дало би поштовх для зайняття туристичною діяльністю мешканцям села.

Волинська область розташована на західній окраїні Східноєвропейської рівнини і знаходиться на заході рівнинного простору двох природно-географічних зон України – Полісся і Лісостепу. Волинь – це край лісових масивів, густої мережі озер та річок, найбільших в Україні масивів заболочених земель і луків. Загалом територія Волинської області не має яскраво виражених природних рубежів і меж, тому природні умови змінюються поступово в усіх напрямках. Це зумовлює зрівноваженість динаміки природних процесів.

Природні умови області сприяють компактному заселенню, розвитку сухопутних транспортних зв'язків, інтенсивного сільськогосподарського виробництва, значній господарській освоєності території. Природно-географічне положення в двох природно-кліматичних зонах відзначається різницею в рельєфі, геологічній будові, ландшафтах території, рослинному світі і визначає спеціалізацію господарства та особливості народногосподарського комплексу області. [11, с.124].

Волинська область має три зони: північнополіську, південнополіську і

лісостепову.

Північно-поліська зона займає понад 75% території області. Особливістю цієї зони є плоска низовина, яка покрита лісами і болотами. Волинська область існує на межі лісостепової та лісової природної зони, цим пояснюється значне різноманіття ландшафтів регіону, що змінюються від лісостепових з глибокими річковими долинами і високими пагорбами, до поліських з величезними болотами та значною кількістю озер. А озер у Волинській області дійсно чимало. З огляду на це тут створено цілий озерний комплекс – Шацький національний природний парк. Цей парк є найвідвідуванішим туристичним об'єктом області. Кожного року десятки тисяч туристів відвідують озера Світязь, Пулемецьке, Лука та ін. у пошуках чистого повітря і відпочинку від суєти мегаполісів. На базі Шацьких озер створено рекреаційний комплекс.

Багато на території Волинської обл. і пам'яток історії та архітектури. Серед існуючих історико-культурних осередків найпопулярнішими є міста Луцьк та Володимир-Волинський. Чимала кількість туристів також відвідує Зимне, Олику та Берестечко [13].

Івано-Франківська область розташована на заході України у передгір'ї Українських Карпат. Область розташована в географічному центрі Європи, на південному заході нашої країни, на стику двох природно-географічних зон – Східних Карпат та Східноєвропейської рівнини. Вона, займає площу 13,9 тис. км², що становить 2,3% від загальної території України [11,с.241].

За адміністративним розподілом область поділена на 14 районів. Центр – місто Івано-Франківськ, серед інших порівняно великих міст – Коломия, Калуш, Долина, Галич, Перегінське.

Ландшафт у західній частині горбисто-пасмовий (переважають висоти до 300-400 метрів над рівнем моря), а в східній частині – рівнинно-хвилястий (тут переважають висоти 200-300 м.). Центральна частина території області – це горбисто-пасмове передгір'я (Передкарпаття), яке переходить у низинно-гірський пояс із висотами, що досягають 400-600 метрів.

У південно-західній частині області наявні гори, що утворюють низку

хребтів, що простягаються з північного заходу на південний схід. Вони відокремлені між собою поперечними й поздовжніми долинами і утворюють системи: Горгани (1818 м.), Східний Бескид (1363 м.) і Покутські гори (1491 м.). Також є відособлені масиви – Черногорів (найвища в Україні гора Говерла, 2061 м.), Кострича (1586 м.) [додаток Г].

Найвищі вершини (1400-1600 м.) зайняті високогірними луками-полонинами, а саме субальпійськими (до 1850 м.) і альпійськими (понад 1900 м.).

Гірські райони і полонини в Івано-Франківській області (крім передгірських частин) розміщені в Болехівському, Вигодському, Жаб'ївському, Косовському, Кутському, Перегінському, Надвірнянському, Печеніжинському, Рожнятівському, Солотвинському, Яремчанському, Яблунівському районах.

Альпійський пояс розташовано на висоті понад 1100 і 1800 м. відповідно. До нього входять Надвірнянський, Жаб'ївський, Солотвинський, Рожнятівський райони. Клімат формується тут під впливом західних повітряних течій, а теплий період триває близько 180 діб, загальної вегетації – близько 90 діб, а період активної вегетації майже відсутній. Річна сума опадів сягає 1500 мм [1].

Географічне положення області є досить вигідним: вона розташована на перетині транспортних шляхів зі заходу на схід, з півночі на південь (маються на увазі залізниця, автомобільні шляхи, трубопроводи та електричні мережі), щільність населення висока, тож Івано-Франківщина має досить розвинену мережу транспортних артерій.

В області є десять курортних місцевостей: Татарів, Яремче і Микуличин, Мислівка, Новий Мізунь, Шешори, Косів, Яблуниця, Ворохта, бальнео-грязевий передгірний курорт Черче.

В Долинському районі Івано-Франківської області створено перший туристичний кластер, який отримав найменування «Бойківський колорит». Об'єднання суб'єктів туристичної діяльності було зареєстроване у формі ГО «Кластер сільського туризму «Бойківський колорит» у грудні 2019 р. та

охоплює 29 представників туристичного бізнесу району, що надають послуги проживання, харчування, а також організують активний відпочинок та рекреацію відвідувачів.

СЗТ є одним із найбільш перспективних напрямів розвитку туристичної галузі в Тернопільській області, адже він тут є всіпередумови для того, щоб він став основним джерелом доходу для сільського населення. [Додаток Е].

Щоб прискорити розвиток СЗТ необхідно розвивати туризм на селі у формі ОСГ, що дозволить перевести частину населення зайнятого в аграрному секторі зі сфери виробництва до сфери послуг, що дасть поштовх для розвитку сільських територій шляхом організації нового специфічного сектора місцевої економіки.

Пріоритетними районами розвитку СЗТ для Тернопільської області можна вважати всі райони області, та у першу чергу це регіон Дністровського каньйону (Борщівський, Бучацький, Заліщицький, Монастирський райони), Кременецькі гори (Кременеччина і Шумщина), товтровий кряж Медобори (Гусятинщина), Опілля (Бережанський та Підгаєцький райони). Найуспішніше цей напрям туристичної діяльності розвивається у таких районах як Бережанський, Гусятинський, Заліщицький, Збаразький, Монастирський. В області успішно діє Бережанська громадська організація – кластер сільського туризму “Мальовнича Бережанщина”.

Область займає перше місце по кількості замків в Україні, що безумовно приваблює сюди як українців, так і іноземців, насамперед поляків та німців, але на жаль, СЗТ діє у тіні. Основною причиною цьому є небажання власників садиб легалізуватися, недовіра і страх сплачувати податок, які для сільських жителів є немалим фінансовим тягарем.

Для того щоб СЗТ в Україні набув поширення і став вагомим економічним важелем для сільських родини, необхідна тісна співпраця ОМС, громадських організацій і сільських господарів. Для цього в Україні необхідно створити сприятливе для сільського населення, прозоре та дієве нормативно-правове поле, а також механізми контролю за виконанням чинних законів.

Гальмують розвиток туризму в області відсутність індустрії відпочинку та розваг (за винятком м. Тернопіль), недостатня кількість облаштованих місць короткочасного відпочинку туристів, незадовільний стан доріг, відсутність під'їздів до багатьох популярних туристичних об'єктів, незадовільний стан більшості пам'яток культурної спадщини.

2.2. Південний регіон: Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Одеська області

Розглядаючи Південний регіон України, як провідний напрям розвитку СЗТ (на прикладі Запорізької, Херсонської та Миколаївської й Одеської областей), можна зазначити, що названі вище області мають всі перспективи для успішного розвитку СЗТ.

Лідируючі позиції займають Одеська та Запорізька області. Одеська область займає перше місце за кількістю офіційних зареєстрованих садиб СЗТ – 46 одиниць, друге місце посіла Запорізька область – 41 одиниця, третє – Херсонська область – 15 одиниць, четверте – Миколаївська – 10 одиниць. Динаміка кількості садиб в Одеській, Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях за 2013–2016 роки показана на рис. 2.2.

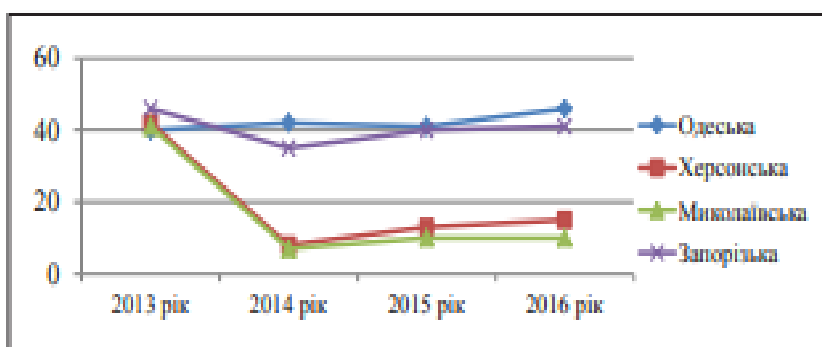

Рис. 2.2. Динаміка кількості садиб в Одеській, Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях за 2013–2016 роки. Джерело: таблиця створена за даними Державної служби статистики України

Якщо звернути увагу на кількісну динаміку зелених садиб, то чітко видно, що вона позитивна, адже з кожним роком кількість зелених садиб в

кожній із зазначених областей збільшується. Але, незважаючи на досить різні показники, всі ці області суттєво обігнали інші південні області, оскільки мають вихід до Азовського та Чорного морів.

Специфіка природно-кліматичних комплексів, географічних, рекреаційних умов, наявність значних лікувальних ресурсів Одеської області формують всі необхідні передумови для активізації зеленого туризму як перспективної форми несільськогосподарської підприємницької діяльності домогосподарств. Значний соціальний, історико-культурний, географічний та природно-рекреаційний потенціал області створює комплекс сприятливих факторів для активного розвитку зеленого туризму у всіх районах області. Особливо популярними, з точки зору надання послуг ЗТ в Одеській області є: Дунайські і Дніпровські плавні, ліси у північних районах області (Савранський район), грязеві лимани приміської мікрозони (Куяльницькій, Хаджибейський, Шаболотський), культурноісторичні центри болгарської, албанської, гагаузької, молдавської культури (Болградській, Татарбунарський, Ізмаїльській, Ренійський райони). На території області розміщені унікальні заповідники, краси та мальовничі краєвиди яких приваблюють туристів з інших областей України та зарубіжних країн: Дунайський біосферний заповідник, Нижньодністровський національний природний парк, регіональний ландшафтний Тілігульський парк, ботанічний сад Одеського національного університету ім. Мечнікова та ін.

Херсонська область має величезний потенціал розвитку не тільки рекреаційної зони Чорного та Азовського морів, з початком весни та до глибокої осені тут активно розвивають зелений туризм. На території області діє до півсотні садиб сільського зеленого туризму, і це безцінна складова для комплексного розвитку громад, нарощування їх потенціалу та підвищення матеріального добробуту, зайнятості сільського населення,

Краєвиди, які має Херсонщина і які є перлинами південної України, повинні приносити не тільки естетичну насолоду, а й збалансовано розвиватися на благо територій та їх жителів. Екологічна чистота краю, етнографічна самобутність, безліч історичних пам'яток, а ще унікальні частування —

херсонські кавуни, вина, дари ланів, садів та ягідників приваблюють сюди туристів не лише з України, а й іноземців. Тому кожна громада має шанс не тільки збагатити свої природні надбання, оптимізувати логістику місцевого туризму, а й за їх рахунок зробити свою громаду привабливою для інвестування в туристичну галузь, зробити її стабільною складовою наповнення місцевих бюджетів міст, селищ та сіл.

Садиби, котрі приймають туристів, вдосконалюють структуру посівів на присадибних ділянках з урахуванням потреб гостей, розширюють асортимент овочевих культур, фруктів, ягід, розвивають присадибне тваринництво, заводять тепличні господарства.

«Зелені хутори Таврії» - це унікальний проект, що являє собою рукотворні поселення, стилізовані під старовинні українські хутори, створені землевласниками, які об'єднали свої ділянки для створення спільної справи на території Великокардашинської сільської ради. Знання історії українства, його побуту, народних традицій та промислів перетворилися на практиці на самобутні поселення, де демонструють давні ремесла, витвори народно-ужиткового мистецтва. Причому, до всіх видів діяльності можна долучитися власноруч. Безпосередня близькість до обласного центру і розрахунок на пересічного споживача з відповідними статками, насамперед дітей, учнівської молоді, сприяє постійній затребуваності такого об'єкту зеленого туризму. Свіже повітря, мальовничі краєвиди дедалі більше приваблюють і спонукають розвивати напрям екологічного відпочинку в області.

Миколаївська область активно приваблює любителів ЗТ. Адже, в першу чергу, це дуже мальовнича місцевість на березі Південного Бугу, звідси бере свій початок ландшафтний природний парк, який називається «Гранітно-степове Побужжя», відомий різноманітністю флори і фауни, що зустрічається на гранітних скелястих схилах вздовж каньйону річки. Ця місцевість просто створена самою природою для повноцінного активного відпочинку, включаючи сплави по порогах річки і скелелазіння.

У селі Покровка Очаківського району є ландшафтний парк під назвою

«Кінбурська коса». Це дивовижне місце дає можливість доторкнутися до самої пустельної природи.

На теперішній день в області готові приймати відвідувачів 74 об'єкти. За даними Миколаївської обласної державної адміністрації найбільше їх сконцентровано у Березанському районі — 41 або 55% від загальної кількості. Очаківський район представлений 10 сільськими маєтками, Первомайський — 5, Кривоозерський та Миколаївський — по 4, в інших районах займають місце по 1-2 об'єкти.

Серед відвідувачів загальноновизнаними є страусина ферма «Кременівський страус» у Веселинівському районі, риболовецько – розважальний комплекс «Золота Підкова» на Новоодещині та розважальний центр «Козацька застава» в Арбузинському районі Костянтинівки.

На окрему увагу заслуговує село Актово Вознесенського району. На його території з'явилася заміська садиба, де працюють тутешні жителі, які вчаться приймати, пригощати й розважати гостей. А вітчизняні та іноземні туристи приїжджають, відвідати унікальну Актовську ущелу, яка занесена до числа семи природних чудес України та вважається однією з найдавніших земель Євразії. Входить до Регіонального ландшафтного парку «Побузький гранітний степ».

Останніми роками сфера зеленого туризму стає все більш популярною у Запорізькій області. Цей вид розваги стрімко розвивається не лише серед відпочиваючих, а й серед ділових людей. Садиби СЗТ, які зараз налічують 34, забезпечують різноманітні розважальні заходи для жителів та гостей Запорізької області.

За словами засновників, відвідувачі мають можливість відчувати особливості сільського життя, спробувати риболовлю, заготівлю, різьбу по дереву, гончарне мистецтво, плетіння з очерету та інші предмети ручної роботи. Більшість маєтків відтворюють побут українських сіл та історичні портрети запорізьких фермерів (с. Гусарка Більмацького району). У Приморському та Приазовському районах дуже популярні фотомисливство на птахів, обгортання

водоростями та рибна ловля (с. Чкалове, с. Новокостянтинівка). «Зелена садиба Атманаю» пропонує літній відпочинок для дітей. Під час літніх канікул проводяться майстер-класи, освітні, спортивні та розважальні заходи, туристичні екскурсії, свято екологічних досліджень, діють мовні табори.

Тут діє проєкт «Школа сільськогосподарського туризму». Вона спрямована на надання знань по організації сільського туризму з метою створення успішного бізнесу в галузі екологічного землеробства та тваринництва. Проєкт допомагає фермерам, безробітним, студентам, звільненим бійцям АТО знайти роботу через комерційну діяльність у цій сфері. Проєкт «Етносело» – залучає до участі у зеленому туризмі людей із обмеженими можливостями та спрямований на збільшення зайнятості малорухливих груп населення.

На думку експертів, створення об'єктів ЗТ та підтримка існуючих об'єктів сприятиме розвитку сільських громад та охороні культурної спадщини в Запорізькій області. Основною проблемою, що заважає розвитку сільського зеленого туризму, є недостатня обізнаність громадськості про наявність туристичних об'єктів

2.3. Центральний і Північний регіони: Київська, Полтавська, Чернігівська області

Полтавщина завжди була та буде краєм туризму у всіх його проявах. Вона має древні та незвичні туристичні (туристські) традиції, визначних і кваліфікованих туристських лідерів і, найголовніше – прекрасні історико-етнографічні та економіко-географічні передумови, перспективи для розвитку цієї специфічної галузі економіки та невід'ємної складової частини життєдіяльності кожної нормальної людини. А для нормальної людини пізнання світу, передусім свого рідного краю, своєї Батьківщини, є життєвою необхідністю виховання у собі патріотизму, без чого людина у цьому житті не

може і не здатна повноцінно відбутися. А найголовніша цінність кожної держави – її люди [8, с.15].

Полтавська область знаходиться на перехресті важливих економічних, історично-обумовлених шляхів між Сходом і Заходом, Північчю і Півднем, вона має помірні кліматичні умови, густу мережу річок (Псел, Ворскла, Сула), що пов'язані з головною суднохідною артерією України - Дніпром.

Природне багатство доповнюють бальнеологічні і грязьові курорти м. Миргороду, м. Гадячу, Великої Багачки, Нових Санжар (в області діє 12 санаторіїв), пам'ятки садово-паркового мистецтва та регіональні ландшафтні парки.

В Полтавській області налічується 337 територій та об'єктів природо-заповідного фонду; 151 заповідник (18 державного значення), 117 пам'яток природи (1 державного значення), Устимівський дендропарк, 18 парків - пам'яток садово-паркового мистецтва (4 державного значення), 3 регіональних ландшафтних парки, 49 заповідних урочищ.

Влучне проходження магістралі Київ-Харків-Ростов-на-Дону через Полтавщину, зручне залізничне сполучення (у тому числі, столичний експрес Київ-Харків), водне сполучення р. Дніпро дає розвиток різним видам туризму: оздоровчий (санаторії, профілакторії, турбази), кваліфікований, з активним способом пересування (кінний, водний, велосипедний, гірськолижний), культурно-пізнавальний та культурно-етнографічний, релігійний паломницький.

Найбільш значними туристично-екскурсійними об'єктами області є пам'ятки архітектури Лубенський (Мгарський) Спасо-Преображенський, Полтавський Хрестовоздвиженський, Козельщинський Різдва-Богородиці монастирі ХУІІ-ХІХ ст., скіфське городище УІ-ІІІ ст.до н.е. у с.Більську Котелевського району, Троїцька та Миколаївська церкви, дзвіниця та Триумфальна арка в смт Диканці, пам'ятки архітектури й музеї (в області 23 музеї державного значення) - краєзнавчий, художній, літературно-меморіальний Панаса Мирного та В.Г.Короленка, музей-садиба Івана

Котляревського у м.Полтаві, музей Миколи Гоголя у с.Великі Сорочинці та заповідник-музей Миколи Гоголя у с. Гоголево-Шишацького району, історико-культурний заповідник "Поле Полтавської битви", музей-заповідник українського гончарства в смт. Опішні, музей Г. Сковороди в Чорнухах, музей авіації та космонавтики з експозицією літаків в обласному центрі та інші.

Перспективним є культурно-пізнавальний зелений туризм, активно використовуються етнографічні маршрути (Опішне, Миргород, Пирятин – кераміка, Решетилівка – вишивка та ткацтво) з використанням народних промислів і ремесел, їх збереження та відновлення, організація різноманітних майстер-класів.

Великий внесок у розвиток зеленого туризму дають загально-ознайомчі екскурсії з природою даного регіону, де ще існують рідкісні та цікаві види фауни, ландшафтні парки, заповідні території. Окрім того, в області добре розвинені традиції мисливського та рибальського туризму, значні перспективи розвитку в області спортивного, екстремального туризму та з активним способом пересування. Є можливості ефективної експлуатації спортивних баз і таборів, у тому числі, гірськолижного стадіону "Корчак" (с. Стасі), парашутного туризму (м.Полтава), яхт-клубів (м. Кременчук та Комсомольськ), кінних господарств (м.Кременчук, м. Комсомольськ, м. Лубни, м.Кобеляки, смт. Котельва, с.Дібрівка Миргородського району, с.Яреськи Шишацького району, с.Березова Рудка Пирятинського району, с.Сухорабівка Решетилівського району) та кінно-спортивних шкіл, відновлення яких проводиться в області.

Створені маршрути з пересуванням по річках на плотах, човнах, кінні експедиції та маршрути (з активним способом пересування: кінний вздовж р. Псьол у В.Багачанському районі, кінний козацький ескадрон с. Сухорабівки на Решетилівщині та на туристичних байдарках по р. Ворсклі на Котелевщині). Також розвитку туризму сприяє робота з вивчення та використання козацької спадщини, відтворення народних свят, вечорниць, тощо. Також завдяки їх використанню розроблено маршрути вихідного дня, що пропонуються жителям

області, столиці та великих індустріальних центрів (Дніпропетровськ, Харків)[8,с. 215].

Для стимуляції розвитку сільського зеленого туризму на Полтавщині активно організовується проведення навчання всіх категорій населення, зайнятих у сфері сільського зеленого туризму за підтримки Полтавського обласного центру зайнятості та Фонду підтримки підприємництва); збір і систематизація інформації про туристичний продукт місцевості, створення необхідних баз даних; доробка вже діючих та розробка нових туристичних маршрутів; інформаційна підтримка сільського зеленого туризму та доступ зацікавлених підприємців до інформаційних ресурсів; організація і проведення спільних акцій та програм місцевої влади, громадських організацій та підприємців, задіяних в сільському зеленому туризмі; проведення інформаційних просвітницьких компаній через місцеві та регіональні ЗМІ про перспективи та переваги сільського зеленого туризму [17, с.125].

Розроблено понад 10 маршрутів зеленого туризму в області, які прокладають свій шлях через районні складові кластери. Зокрема, Полтава – Диканька – Гоголево – Шишаки – Яреськи, Полтава – Кротенки – Стасі – Михайлівка, Полтава – С.Санжари – Кунцеве – Н.Санжари – Лучки, Полтава – Солониця – Кобелячок – Григоро-Бригадирівка, Полтава – Лубни – Пирятин, Полтава – Кременчук – Комсомольск, Полтава – Опішне – Котельва, Полтава – Решетилівка – Сухорабівка, Полтава – Миргород – Сорочинці, Полтава – В. Багачка - Білоцерківка. Активно працює 14 туристично-інформаційних центрів Полтавщини.

Велику популярність мають агросадиби, у області функціонує 86 осель зеленого туризму. Вони активно діють у: Диканському, Кременчуцькому, Лохвицькому, Лубенському, Миргородському районах. З цією метою для ознайомлення із туристичною інфраструктурою районів здійснено інформаційно-навчальні тури для представників туристичних фірм і

громадських організацій області до Решетилівського, Карлівського та Котелевського районів.

Значну роль у становленні й розвитку сільського зеленого туризму області відіграє ГО Полтавська обласна регіональна спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, яка збирає та систематизує дані з різних районів області, проводить круглі столи, тематичні виставки з метою популяризації відпочинку в українському селі, сприяє розвитку сільської інфраструктури, самозайнятості населення, виховання поваги до краси рідного краю, збереженню існуючого культурного-історичного надбання українського народу [21, с 124].

Останнім часом розвивається зелений туризм і в Центральному регіоні (Київська область). Сьогодні особливою популярністю користуються райони які віддалені від Києва в межах 100 кілометрів. Це такі як Білоцерківський, Богуславський, Вишгородський, Кагарлицький, Обухівський, Києво-Святошинський та Переяслав-Хмельницький. Кожного року на Київщині приймають туристів близько 30-40 осель, пропонуючи різні послуги традиційної української кухні та розваг. Також велика кількість садиб знаходиться в Богуславському районі, такі як: «Країна чеснот «Синиця», «Мазанка», «Зелений гай», «Калиновий кущ». Мальовничі місця Богуславщини дозволяють обрати відпочинок за вподобанням: риболовля, полювання, збирання грибів та ягід, лікарських рослин. Перебуваючи у селі, туристи можуть відвідати музеї, майстерні та салони-магазини художніх виробів, взяти участь у майстер-класах з виготовлення виробів традиційних українських народних ремесел, промислів та сувенірної продукції [16-17].

Також неабияким попитом користується садиба «Звенигород», що знаходиться в Кагарлицькому районі с. Бліко-Щучинка. Поряд з Києвом, в с. Нові Петрівці, знаходиться, мабуть, найвідоміша садиба сільського зеленого туризму в Київській області «Хутір Савки». Це своєрідна садиба-музей. Особливістю «Хутора Савки», як виду зеленого туризму, є те, що господар садиби зробить екскурс в історію, запропонує українську кухню та різноманітні

атракції, наприклад, «Весілля в Хаті Савки». Створення економічно-ефективного та привабливого туристичного продукту – одне з найголовніших завдань підвищення конкурентоспроможності України та її регіонів.

На Чернігівщині багато відомих творчих людей обожнювали відпочивати у садибах Тарновських у Качанівці, де Бальменів у Линовиці, Трифановського у Березівці, Лизогубів у Седневі й багатьох інших.

Чернігівщина - край з багатогранною історією, неповторною природою й великою кількістю пам'яток історії та культури. Флагманом сільського зеленого туризму в цій області став «Соколинний хутір», розташований поруч із відомим палацово-парковим комплексом у Качанівці. Власники відтворили оригінальну обстановку українського села. Туристам пропонується комплекс послуг: справжня козацька кухня, екскурсії, козацькі ігри, відвідування приватного музею, сауна, риболовля, катання на конях і катамаранах.

Також, однією з перших була садиба «Мисливська паланка» у с. Тростянець, неподалік від дендропарку. Нині садиб, які пропонують варіанти відпочинку в сільській місцевості в області близько тридцяти. Садиби відрізняються не лише умовами, які пропонуються туристам, а також комплексом супутніх послуг. Основні центри сільського зеленого туризму розташовані у Чернігівському, Коропському та Ічнянському районах.

В області існує безліч можливостей та передумов для успішного розвитку цього виду підприємництва. Є ліси та поля для піших і кінних прогулянок, збору ягід, грибів та лікарських трав. У Менському районі збереглися багато дерев'яних церков, у Прилуцькому районі - залишки історичних садиб. В області є два природні заповідники національного значення: Ічнянський і Мезенський; багато регіональних парків та заповідників, безліч історичних і культурних пам'яток.

Безумовно Східний регіон має значні перспективи та потенціал для розвитку ЗТ, та близькість зони конфлікту, забруднення промисловими підприємствами, політична нестабільність в регіоні створюють негативний

імідж та висувають на перше місце Західний рекреаційний регіон через віддаленність від зони конфлікту та більш сприятливу екологічну ситуацію.

Зрозуміло, що змагатися з показниками популярних європейських країн, де сільський зелений туризм вважається прогресивним видом туризму, наша країна поки що не здатна, проте за значущістю СЗТ стає все більш важливим і дуже перспективним напрямом сучасного вітчизняного туристичного бізнесу. Проте, також варто виділити такі негативні фактори, як:

- 1) відсутність можливості навести туристу історичну довідку про певну сільську місцевість та давні місцеві традиції;
- 2) низький рівень знань та досвіду в туристичній діяльності;
- 3) соціальний бар'єр;
- 4) недостатній рівень комфорту (побутові умови);
- 5) нестабільний попит на туристичні послуги (сезонність);
- 6) висока конкурентність туристичних послуг;
- 7) нестабільна соціально-економічна ситуація в країні;
- 8) погані дороги і комунікації в цілому, незадовільне транспортне сполучення;
- 9) недовіра сільських мешканців та відсутність бажання обслуговуватитуристів
- 10) складні відносини з контролюючими органами; відсутність адекватного законодавства щодо сільського туризму [17, 18],
- 11) відсутність чітко прописаного статусу об'єктів сільського туризму[16],
- 12) відсутність пільг і допомоги з боку держави;
- 13) відсутність каталогів, топографічних карт і детальних путівників з описом об'єктів сільського туризму і переліком можливих послуг;
- 14) відсутність дорожніх вказівників, які інформують про туристичні маршрути, об'єкти сільського туризму;
- 15) низький рівень медичного обслуговування сільського населення;

16) відсутність національних стандартів і нормативів проживання населення у сільській місцевості, які б відповідали стандартам ЄС;

17) відсутність стандартів безпеки якості продуктів харчування і сільськогосподарської продукції [9, с. 135], тощо.

РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи розвитку зеленого туризму в Україні

3.1. Основні проблеми розвитку зеленого туризму в Україні

Останнім часом відбувається значне зростання попиту на відпочинок у сільській місцевості. СЗТ— один із найперспективніших видів відпочинку у Карпатах, на Чорноморському та Азовському узбережжі, Поліссі, Поділлі та інших мальовничих куточках України. Для сільських мешканців цей вид туризму є одним із найкращих стимулів для започаткування й розвитку підприємницької діяльності, що дає їм додаткові прибутки та підвищує рівень зайнятості членів сільських родин. Окрім цього, діяльність сільських громад з організації відпочинкового сервісу стимулює облаштування сільських осель та благоустрій сільської місцевості, утворює додаткові шляхи для наповнення місцевих бюджетів та перебудовується на вагомий чинник перспективного розвитку сільської місцевості.

Популяризація та поширення СЗТ є актуальними для України, тому що це сприяє вирішенню наступних питань:

- охорона та розвиток місцевих народних традицій;
- забезпечення проживання і відпочинку в місцевості, де немає готельної промисловості;
- створення робочих місць для селян і ремісників;
- сприяння усвідомлення сільськими громадами значення місцевого середовища;
- підвищення стандартів та естетики сільських осель, покращення якості життєдіяльності мешканців села.

Для України значний внесок має досвід, набутий у галузі СЗТ західними сусідами, зокрема Польщею. Масовий сільський туризм започаткувався у Польщі на початку 90-х років ХХ ст. внаслідок змін соціально-політичної формації та відкриття кордонів. Діяльність у галузі СЗТ в Польщі здійснюється за рахунок дотриманням таких принципів і умов:

1. Діяльність у галузі СТ не належить до підприємницької діяльності, господарі звільнені від обов'язку реєстрації своєї діяльності у місцевих органах влади.
2. Житловий будинок має знаходитися в сільській місцевості та належати до сільського господарства, кімнати, які здаються «зеленим туристам», знаходяться в житловому будинку, їх кількість не більше п'яти.
3. Санітарно-гігієнічні умови проживання та умови харчування туристів в садибі повинні відповідати нормативним актам для помешкань та будинків садибного типу.
4. Вимоги до приміщень: кімнати площею не менше 12м² на 1-2 людини, наявність 1 санвузла не більше як на 15 відпочивальників, електричне освітлення, встановлений перелік меблів, опалення.
5. Медична довідка про стан здоров'я.
6. Можливість самостійно приготувати їжу або приготування їжі господарями згідно з мінімальними вимогами до правил харчування у сільській садибі.
7. Загальні правила пожежної безпеки житлових будинків.
8. Обов'язковий журнал реєстрації відпочивальників у господарстві.
9. Наявність усного або письмового договору між двома сторонами[20].
10. Вимоги до страхування майна, що передбачено чинним законодавством.

На сьогодні у Польщі діє добровільна катетеризація та сертифікація послуг СТ, що дає високу якість обслуговування в категоризованих садибах. Сільський туризм допоміг у розвитку депресивних регіонів, завдяки зростанню зайнятості та доходів у сільській місцевості, збереженню національних культурних традицій [20].

Тенденцією розвитку СЗТ є процес глобалізації в даній сфері, що передбачає видалення будь-яких бар'єрів у міжнародних туристичних обмінах, здешевлення транспортних послуг і створення однорідного рівневогосервісу туристичної інфраструктури в різних частинах світу. Характерною ознакою процесу глобалізації в сфері сільського туризму є утворення глобальних банків даних пропозицій країн світу, налагодження і механізмів глобальної торгівлі

цими послугами з використанням електронних мереж, що повинно стати визначальним у системі пропозиції та збуту на світовому ринку послуг сільського туризму. Однією з найефективніших інформаційних систем бронювання сільського туризму й агротуризму в усіх регіонах світу є — Allrural, яка забезпечує до 7% світового продажу агротуристичних послуг [30].

Сьогодні на етапі світового розвитку, індустрія сільського туризму — це найбільш динамічний сектор світового туристичного господарства. Європейський Союз передбачає розвиток сільського туризму як основний важіль економічного підйому сільських територій.

Діяльність у сфері сільського туризму не вважається підприємницькою діяльністю, тому грошові винагороди за такі послуги не підлягають оподаткуванню. За певних умов, законодавство також передбачає звільнення отриманих доходів від податку на доходи фізичних осіб. Але на даний час це потребує доопрацювання положення проекту, за яким сільські господарі зможуть вести діяльність із надання туристичних послуг у сфері сільського туризму без реєстрації як суб'єкти підприємницької діяльності в разі, якщо кількість туристів, які одночасно обслуговуються, не перевищує 8 осіб, тому що неможливо проконтролювати, яка кількість осіб знаходиться одночасно на відпочинку у господарстві. Звільнення від оподаткування доходів, отриманих від здачі кімнат туристам, можлива за таких умов:

- житловий будинок, у якому здаються кімнати, розташований на сільській території та належить до сільського господарства;
- житлові кімнати знаходяться у житловому будинку чи прибудові господаря і здаються відпочивальникам, а не сезонним робітникам або іншим особам на довготривалий термін.

В Україні початківцем поширення ідей розвитку сільського туризму є Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні (надалі — Спілка)[22]. За її ініціативою створені й функціонують осередки у багатьох областях України. Спілкою за рахунок співпраці з науковцями та державними

органами управління розроблено Проект концепції та розпочато роботу над Програмою розвитку сільського туризму в Україні.

Спілка здійснює екологічне маркування садиб на виконання вимог екологічного стандарту, а саме: довкілля; садиби; кімнат; продуктів; раціонального використання водних ресурсів; раціонального використання електроенергії та палива; обмеженого використання побутових хімічних засобів; туристичної інформації; рекомендованої туристичної діяльності; підтримки народних традицій; транспорту[22].

Тому, в Україні відбувається стабільний розвиток діяльності в галузі СЗТ. Враховуючи що цей вид економічної діяльності є новим для нашої країни, через це існує низка проблем, які ще потрібно вирішувати.

Майбутній розвиток сільського туризму в Україні вимагає впровадження таких заходів, які дозволять розвинути цей вид діяльності, наприклад:

1. Удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази, її гармонізація з міжнародними стандартами:

- доопрацювання та прийняття Закону України «Про сільський і сільський зелений туризм»,
- розробка нормативних вимог до облаштування сільських осель і об'єктів туристичної інфраструктури;
- визначення нормативних вимог до інформації про туристичні маршрути й об'єкти туристичної інфраструктури та порядок їх встановлення.

2. Розроблення нормативно-правової бази з питань функціонування системи стандартизації та сертифікації послуг у сфері сільського туризму, присвоєння господарству і послугам, які надаються туристам, відповідної категорії якості та рівня обслуговування. Присудження категорії житлу, яка надається у користування туристам та відпочивальникам, дозволяє сільському господарю повідомляти про відповідну якість житлових умов у засобах реклами, канонізувати відповідний рівень оплати за проживання, що стає у нагоді для підтримки житла у належному стані, підвищенню комфорту та якості житлових умов.

3. Сертифікація послуг СЗТ з метою покращення ОСГ для туристів. Сільські господарі та їх родичі, які надають послуги з сільського туризму, за власним бажанням мають можливість сертифікуватися, що дозволить визначати, яку якість обслуговування може дати сільський господар для туристів. Сільські господарі, які здійснюють туристичну діяльність із сільського туризму, зобов'язані розуміти відповідальність, яку вони беруть на себе в організації відпочинку у своїх будинках, адже неналежне обслуговування здатне назавжди відштовхнути клієнта від бажання відпочивати в селі. Для цього потрібно розробити стандарт, який регламентує вимоги відносно послуг сільського туризму, тобто вимоги до приміщень, санітарно-гігієнічних умов, обслуговуючого персоналу, умов харчування, вимоги щодо пожежної безпеки, вимоги до реєстрації відпочивальників, цивільної відповідальності господарів, страхування майна.

4. Розробка інформаційної бази з сільського туризму, електронної бази даних особистих селянських господарств, які здійснюють туристичну діяльність з сільського туризму, доступної населенню через мережу інтернет, кадастрів туристичних ресурсів, виготовлення рекламно-інформаційних каталогів об'єктів сільського туризму, що приверне увагу населення до відпочинку в сільській місцевості та дасть можливість полегшити вибір місця відпочинку туристам [9, с. 141-142].

Найбільшими труднощами на шляху розвитку туризму в сільській місцевості зазвичай вважалися транспортна віддаленість осередків відпочинку та їх рекреаційна не обладнаність (невідповідність запитам сучасного туриста). Проте, на початку ХХІ ст. панівна більшість сільських областей Європи їх успішно здолала. Стараннями регіональних й місцевих органів влади було модернізовано комунікаційну інфраструктуру; значне розповсюдження приватних автомобілів сьогодні дає змогу відвідувачам без труднощів відвідати бажані регіони, навіть ті, що знаходяться далеко від початкових пунктів мандрівки; заохочування для розвитку рекреаційних форм малого підприємництва в сільській місцевості "осучаснило" нічліжну базу та

приблизило взірці сільської гостинності до загальноприйнятих "міських" стандартів готельного сервісу.

Формування загальнодоступної практики щодо організації сільського зеленого туризму дотепер випереджає його теоретичне осмислення й нормативне трактування. Так, зараз дискусії існують навіть щодо офіційного змістовного тлумачення поняття "сільський зелений туризм".

Термін "зелений туризм" може звучати доброзичливо та багатообіцяюче, але його часто використовують, щоб спробувати сертифікувати садибу як екологічно чисту, не прикладаючи багато зусиль щодо сталого розвитку, таких як основні програми переробки сміття та збереження води, використання екологічно чистих засобів для чищення, альтернативні види опалення і т.д. Екотуризм стосується практики, яка намагається мінімізувати негативний вплив відвідувачів, одночасно зберігаючи місцеве біорізноманіття та поважаючи місцеву культуру і досить часто надавачі таких послуг нехтують екологічною складовою і не відповідають назві «зелений».

3.2. Перспективи розвитку зеленого туризму в Україні

Розвиток зеленого туризму в Україні підтримується спеціальними програмами Міжнародного фонду "Відродження", фонду "Євразія", Європейської федерації сільського зеленого туризму "Єврожітс", Програмою транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна 2014-2020, Представництвом ЄС в Україні та ініціативою EU4Busines, програмою USAID «Конкурентна економіка України», «U-LEAD з Європою», програми DOBRE, DAI-СХІД, GIZ, посольствами іноземних держав та іншими, та безумовно лише державна політика може зробити сферу туризму провідною та успішною. Необхідно насамперед здійснити законодавчо-нормативне врегулювання основ його функціонування. Нині тільки окремі аспекти діяльності СЗТ регулюються Законами України "Про туризм"[18], "Про особисте селянське господарство"[16], "Про підприємництво" [17].

За допомогою розвитку СЗТ можливо частково вирішити проблеми зайнятості сільського населення. По регіонах України рівень заробітної плати істотно відрізняється. Майже 60% жителів сільської місцевості перебувають за межею бідності [12]. При таких умовах сільській мешканець буде змушений шукати інші сфери заробітку, які забезпечували б йому середній рівень доходів. Розвиток СЗТ дав би змогу сільському населенню підвищити рівень матеріального забезпечення [7].

Аналіз причин міграції сільського населення показує, що вона в основному зумовлена незадовільними умовами праці та низькими заробітними платами на селі, крім того, напливність впливають соціальні фактори, в першу чергу – не забезпеченість житлом і низький рівень задоволення культурно-побутовими умовами у сільській місцевості. Розвиток СЗТ допоміг би частково зменшити відтік молодого населення із сіл в міста та до країн із вищим рівнем життя.

Усі негативні фактори розвитку ЗТ можна легко подолати завдяки проведенні розхвальної політиці державного контролю за розвитком СЗТ, зокрема і на регіональному рівні, з використанням наявних важелів прямого і непрямого впливу.

За визначенням фахівців, найбільш пріоритетними районами для розвитку ЗТ в Україні є такі: Закарпатська, Івано-Франківська, Волинська області. Дуже важливим завданням яке гостро стоїть перед державою є збереження самобутності цих регіонів, їхнього унікального природного багатства, біорізноманіття. Адже незаконна вирубка та експорт деревини можуть нанести непоправну шкоду прадавнім лісам, які неможливо буде відтворити в сучасних умовах, тому залишається сподіватися, що будуть прийняті закони щодо охорони пралісів, що допоможе зберегти цю унікальну природну спадщину. У 2017 році букові праліси та старовікові ліси Карпат та Поділля були включені до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [30].

До їх складу входять лісові масиви Чорногора, Уголька - Широкий Луг, Свидовець, Мараморощ, Кузій - Трибушани, Стужиця–Ужок, Горгани

(заповідна зона - 753,48 га), Розточчя (384,81 га) Сатанівська Дача (212,01 га), Синевир - Дарвайка (1588,46 га), Синевир - Квасовець (561,62 га), Синевир - Стримба (260,65 га), Синевир - Вільшани (454,31 га), Зачарований Край - Іршава (93,97 га) та Зачарований Край - Великий Діл (1164,16 га)[30].

Потреба у формуванні стратегії розвитку СЗТ обумовлена сучасними умовами суспільних відносин, екологічними викликами та необхідністю збереження і розвитку природних територій. В умовах децентралізації та передачі значної частини повноважень ОМС вважаємо більш доцільним формування стратегії розвитку СЗТ здійснювати на регіональному (місцевому) рівні, оскільки, вважаємо, що ОТГ внаслідок проведеної реформи у 2020 році зможуть самостійно визначати пріоритетні напрямки розвитку. Основну роль держави вбачаємо у забезпеченні інформаційної політики щодо розвитку СЗТ, яка має здійснюватися в рамках Стратегії розвитку туризму держави в цілому. Сама Стратегія повинна стати визначальним фактором у формуванні внутрішнього туристичного потоку, задля сталого розвитку та збереження природи для майбутніх поколінь..

Важливим фактором соціально-економічного розвитку сільського зеленого туризму регіону є наявність ефективної стратегії, яка базуватиметься на принципах збалансованого розвитку.

Велике значення при формуванні стратегії належить прогнозуванню кількості можливих споживачів (туристичних потоків). Прогнозування внутрішніх туристичних потоків України здійснювалося на основі поліноміальної лінії тренду, яку ми застосували для графічного відображення змін у даних і для аналізу прогнозування (рис. 3.1.):

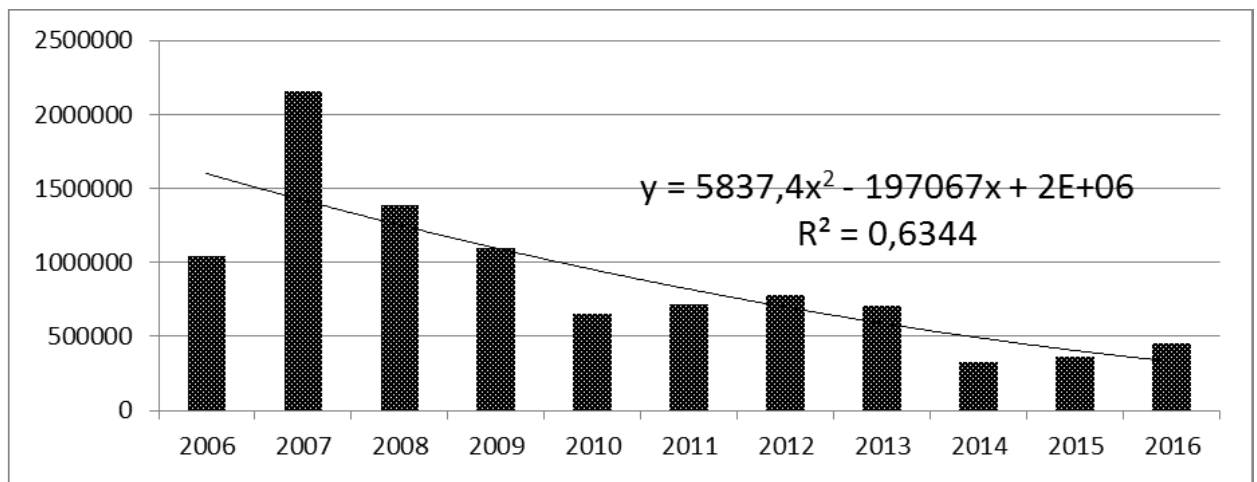

Рис. 3.1. Поліноміальна лінія тренду для прогнозування внутрішніх туристів [24]

Підтримка, розвиток і використання історичної спадщини України та її населених пунктів, зокрема, середньовічних замків та фортець, які знаходяться на території сільських поселень та невеликих міст, зокрема, у селах є надзвичайно важливою для розвитку екотуризму. Окремі замки були відреставровані і продовжують функціонувати як туристичні атракції. В багатьох із них розташовано музеї, виставки, проводяться фестивалі та інші культурно-мистецькі заходи, які сприяють підвищенню рівня знань з історії, а також зростанню туристичного потоку в цілісця. Поряд з цим, залишаються не вивченими та не включеними (або частково включеними) у туристичний продукт регіону залишки замків у селах. Проблемаю цих пам'яток є те, що вони потребують відновлення, а на це потрібні кошти, яких зазвичай не вистачає у бюджетах сільських (селищних) рад.

У багатьох країнах світу старовинні замки та фортеці давно знаходяться у приватному володінні, і, доведено практикою, що приватні господарі здійснюють всі необхідні заходи для їх реставрації та ефективного використання в наші дні. В якості прикладу можна навести Іспанію, Італію, Францію, де відпочинок у середньовічних замках, фортецях чи монастирях є особливо популярним і користується попитом серед туристів, які відпочивають у сільській місцевості, приносячи дохід власникам, та створюючи для регіону позитивний імідж,

який приваблює туристів, що прагнуть споживати унікальний туристичний продукт.

Однією з важливих складових екологічного розвитку сільського зеленого туризму є захист біологічного різноманіття, яке зосереджене у національних природних парках. Оскільки Україна орієнтується на сталий розвиток, при якому велика увага привертається до захисту та охорони довкілля, то Національні природні парки могли би стати центрами сталого розвитку та поширювати ідеї серед населення.

Розробка перспектив розвитку сільського зеленого туризму з обов'язковим включенням екологічної складової при споживанні туристичного продукту допомогла би вирішити екологічні проблеми, а для туристичної галузі регіону чітко окремої територіальної громади створити потужний напрям спеціалізації.

Для збереження природних ландшафтів для наступних поколінь, дуже важливе екологічне виховання теперішнього покоління починаючи із шкільного віку. Такого роду організація літнього відпочинку для дітей популярна в Європі, і суть її полягає в тому, що діти, як правило, до 13 років, на період літніх канікул, запрошуються господарями садиб на відпочинок у сільську місцевість, де мають змогу відпочивати, грати активні ігри, спілкуватися із своїми однолітками, проводити дослідження, стежити за птахами, одночасно вивчати народну культуру: пісні, танці, ремесла, разом з цим, вони мають змогу піклуватися про домашніх тварин, досліджувати навколишнє природне середовище, що сприяє різносторонньому розвитку дитини та виховує в дітях почуття любові до природи, до тваринного світу, виховує почуття екологічної відповідальності, це, в свою чергу, забезпечить зростання туристичного потоку господарям сільських зелених садиб.

Значної уваги в екологічному вихованні молоді заслужує досвід Швеції, де в навчальний процес впроваджено предмет охорони природи, який не лише розкриває характер і масштаб проблем ОНС, а й

сприяє розвитку почуття соціальної відповідальності за його покращення і збереження [8, с.115].

Виходячи з власних спостережень, більшість ОТГ України зазвичай спрямовують бюджетні кошти в першу чергу на інфраструктурні проекти, сферу освіти, апарат ОМС, та взагалі відсутні відділи туризму при ОТГ. У багатьох регіонах спостерігаються тенденції до залучення грантових коштів на розвиток туризму та покращення екологічної ситуації. Практика державно-приватного партнерства є невід'ємною умовою для реалізації різноманітних національних проєктів. Особливо активно ці процеси проходять у сфері сільського зеленого туризму, зокрема, в Івано-Франківській, Закарпатській та Львівській областях.

Однією з найбільш ефективних форм організації взаємодії між суб'єктами та органами влади є кластерна стратегія розвитку. На сьогодні вона не є достатньо розвинутою в Україні, але світовий досвід кластеризації доводить, що це суттєво впливає на інноваційну діяльність та підвищення конкурентоспроможності [6, с.584].

Формування кластерів слід проводити на основі серйозних конкурентних переваг певної території. Внаслідок кластеризації на регіональному ринку будуть представлені не поодинокі господарства, а цілісні комплекси, які мають практично замкнутий цикл та скорочують свої витрати завдяки спільній технологічній діяльності.

Кластерні утворення дозволяють вільно переміщувати капітал та трудові ресурси, розширювати межі економічного простору.

Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в умовах територій пріоритетного розвитку визначатимуться наступним чином:

- організація аналітичної роботи з метою отримання повної статистичної інформації щодо показників діяльності сільського зеленого туризму;
- на базі Національних природних парків створення регіонального еколого-економічного центру розвитку зеленого туризму;

- формування кадастру заповідних територій, що передбачає інвентаризацію, зонування, кількісну та якісну оцінку охоронних об'єктів та земель заповідного фонду;
- визначення територій пріоритетного розвитку сільського зеленого туризму;
- проведення екологічного аудиту територій пріоритетного розвитку сільського зеленого туризму;
- встановлення норм рекреаційного навантаження та рекреаційної місткості певної охоронної зони;
- розробка і встановлення правил ведення бізнесу та поведінки туристів в межах заповідників;
- розробка бренду території, що стане джерелом додаткового фінансування;
- розробка з врахуванням вимог сталого розвитку механізму створення, сертифікації та реалізації послуг сільського зеленого туризму;
- організація постійного еколого-економічного моніторингу розвитку сільського зеленого туризму в заповідних зонах та екологічних коридорах;
- розробка методичного забезпечення проведення семінарів і тренінгів для господарів сільських зелених садів;
- створення електронних ресурсів, баз даних, які накопичують і видають інформацію, необхідну господарям і користувачам послуг сільського зеленого туризму;
- сприяння зайнятості населення шляхом розвитку малого та середнього бізнесу на територіях національних парків чи екологічних коридорів;
- допомога і сприяння краєзнавчо-пошуковій роботі та розробці нових екологічних маршрутів;
- формування екологічної культури та сприяння впровадженню екологічних технологій;
- сприяння діяльності громадських організацій, які об'єднують господарів сільських зелених садів з метою налагодження ефективного комунікаційного процесу [27].

Визначені заходи повинні забезпечити ефективний розвиток сільського зеленого туризму.

3.3. Промоція та брендинг зеленого туризму в Україні

Проблематику формування і функціонування національного бренду СЗТ необхідно розглядати у контексті історії сільського туризму в Україні та основних чинників його розвитку. Сільський туризм в Україні як форма відпочинку у сільській місцевості пройшов кілька основних етапів становлення:

- 1) як форма проведення літньої відпустки міських жителів у селі (кінець XIX – середина XX століття);
- 2) як форма використання приватного житла для туристів у приморських гірських рекреаційних центрах (60-90-ті роки XX століття);
- 3) як легалізована форма відпочинку у сільській місцевості у формі СЗТ зі специфічним спектром послуг і рекреаційно-туристичних занять.

З останнім етапом пов'язано формування національного бренду СЗТ.

На кожному з цих етапів сільський туризм мав своє означення, зокрема: літній відпочинок у сільських садибах Карпат і Поділля визначався як «літнисько» (місце літнього відпочинку), а використання приватного сільського житла для туристів трактувалось як «приватний сектор розміщення».

Започаткування назви і, відповідно, зародження сучасного бренду відпочинку на селі в Україні – сільський зелений туризм, – було ініційоване громадськими активістами у середині 90-х років XX століття, які використали назву однієї з угорських агротуристичних організацій. Уже понад 20 років термін «сільський зелений туризм» у різних модифікаціях є домінуючою у нормативних документах з туризму і сільсько-господарської діяльності та практичній діяльності суб'єктів сільського туризму і користувачів їх послуг.

Нині найпопулярнішими видами туристичних занять у сільській місцевості є: коротко- і довготривалий відпочинок у сільських садибах і котеджах, обслуговування учасників кваліфікованого туризму (гірськолижний,

піший, водний), комплексне забезпечення пізнавального культурного (етнографічного) та природничого (екологічного) туризму. Набувають розвитку такі різновидності сільського туризму як агротуризм на базі селянських і фермерських господарств, гастрономічний з розробкою винних і сирних маршрутів та участю в кулінарних фестивалях, а також відвідування тематичних (козацькі хутори, ремісничі майстерні) комплексів у сільських місцевостях [14, с 8].

Найрозвинутіші центри сільського туризму та агротуристичні місцевості знаходяться у Карпатському регіоні (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська і Чернівецька області), на узбережжі Чорного і Азовського морів, Придніпров'ї, Поліссі, Подільській височині.

Активізація розвитку СЗТ в Україні досить загострила проблематику його брендингу. Домінуючий нині бренд СЗТ (національний та регіональний рівень) пройшов певні етапи свого становлення. Ініційований у середині 90-х років громадською організацією Спілка СЗТ України [22]. Одноimenний бренд став поштовхом до легалізації діяльності з прийому туристів у сільських оселях. Напівлегальний у національному масштабі «приватний сектор з розміщення туристів» у сільській місцевості здобув легальний статус туристичної діяльності в якості СЗТ на державному рівні, в наукових і освітніх колах, в туристичному середовищі.

Слід зазначити, що трактування цього бренду в громадських, підприємницьких та освітніх сферах, а також серед споживачів, має неоднозначний характер. Ініціатори бренду СЗТ в Україні у його назві підкреслювали, що відпочинок у селі має екологічне спрямування, та не завжди відповідає цій складовій на практиці.

Водночас, при впровадженні бренду, пов'язаного з відпочинком у селі, відбувалось ототожнення понять «сільський туризм» і «зелений туризм», які на практиці часто вживались як синоніми. У такому разі маркетингова складова бренду «зелений» поширювалась на традиційну форму сільського відпочинку. З часом поняття «зеленого туризму» в нормативних документах і наукових

дослідженнях почало асоціюватися виключно з екологічним туризмом. Разом з тим, у свідомості господарів осель, споживачів послуг та популяризаторів сільського туризму надалі уживаним залишається поняття сільського туризму як зеленого.

На даний час співвідношення між поняттями «сільський» і «зелений» у назві українського національного бренду має такі варіанти трактування:

1) термін «зелений» відображає доповнюючу характеристику «сільського туризму», акцентуючи на його екологічність. Таке трактування домінує у науковців та експертів сільського туризму;

2) в іншій інтерпретації термін «сільський зелений туризм» розглядається як різновидність екологічного туризму у сільській місцевості і є домінуючим серед практиків-екотуристів;

3) серед популяризаторів і маркетологів відпочинку у сільській місцевості словосполучення «сільський зелений» замінюється на «зелений» як більше привабливий для споживачів.

Від середини 1990-х – початок 2000-х років відбулося становлення основних форм сільського туризму (відпочинок на селі та агротуризм), затверджено господарсько-правовий статус суб'єктів сільського туризму (підсобний або підприємницький характер діяльності). З точки зору становлення атрибутів (цінностей) бренду СЗТ, то передусім відбувалось формування конкурентних переваг відпочинку у селі у свідомості потенційних користувачів, переважно жителів міст. Це здійснювалось через широку рекламу його споживчих вартостей (культурна спадщина, сільський стиль життя і традиції, близькість до природних ресурсів). Ця реклама реалізувалась із залученням всеукраїнських ЗМІ, через випуск каталогів агроосель і всеукраїнського спеціалізованого журналу «Туризм сільський зелений».

Одночасно відбувалось становлення регіональних суббрендів СЗТ:

1. Карпатського – з акцентом на атракційність гірських ландшафтів та народні традиції;

2. Подільського – зацентруванням на традиційній гостинності (харчування, традиційні забави);
3. Поліського – з наголошенням на автентичність сільського стилю життя та унікальності довкілля.

Саме у цей період розпочалась широка діяльність громадських організацій, власників осель за підтримки державних органів, а також міжнародних грантових програм із забезпечення позиціонування сільського туризму на ринку послуг. Це реалізовувалось через організацію щорічних ярмарків сільського туризму «Українське село запрошує» у с. Пирогово біля Києва (9 ярмарків, починаючи з 2000 року), участь у міжнародних, національних і регіональних туристичних та сільськогосподарських виставках. Налагоджувалась співпраця з туристичними фірмами щодо реалізації послуг з відпочинку у сільській місцевості. Ці популяризаційні заходи дали змогу на цьому етапі активно залучити туристів у сільську місцевість.

Якість і екологічність як складові бренду відіграли значну роль у забезпеченні конкурентного середовища серед агроосель та посилили конкурентоздатність сільського туризму на національному і міжнародному ринку туристичних послуг. Українські і зарубіжні туристи на цьому етапі отримали досвід того, що в українських садибах забезпечується належний рівень комфорту та якісне обслуговування при одночасному дотриманні екологічних вимог

Нині формування національного бренду СЗТ перебуває на етапі, який можна назвати періодом його активного розвитку. На цьому етапі відбувається формування активних взаємозв'язків між основними елементами капіталу бренду, включаючи лояльність до нього. На порядку денному стоїть питання впровадження стратегії цільового розвитку основних атрибутів бренду. Ця стратегія передбачає формування пріоритетних напрямів і пов'язаних з ними заходів, що забезпечують повноцінне функціонування національного бренду СЗТ на національному та міжнародному ринках послуг.

Серед пріоритетних напрямів:

- забезпечення управління брендом,
- закріплення розпізнаваності його образу,
- підтримка бренду локальним бізнесом,
- створення переваг для продуктів і послуг,
- моніторинг стратегії бренду.

Першочерговими заходами щодо реалізації пріоритетних напрямів стратегії можна вважати такі:

- опрацювання сучасної системи комунікації зі споживачами,
- просування логотипу бренду,
- розширення пропозицій (продуктів і послуг) і кошика користі для споживачів,
- нагромадження позитивного досвіду відпочинку на селі,
- забезпечення прав споживача,
- активізація державних і громадських організацій в управлінні брендом, а також формування відповідного атрибуту лояльності бренду.

У розробленій Спілкою СЗТ України стратегії в якості місії визначено створення і розвиток комунікаційної і маркетингової платформи для господарів садиб та туристів [22].

Значну інформаційно-рекламну та комунікативну роль відіграє оновлений сайт Спілки СЗТ України [22]. Тут представлена модернізована під європейські вимоги програма категоризації послуг «Українська гостинна садиба», де наведено перелік переваг, які отримує турист, відпочиваючи в категоризованих оселях. Власники осель тут використовують свої персональні кабінети для комунікацій з потенційними туристами. Спеціальна рубрика сайту адресована туристам, де наведені рекомендації щодо організації подорожі у сільську місцевість та пропоновані види занять. Важливе значення у проведенні навчальних заходів для господарів і одночасному інформуванні потенційних відвідувачів сільської місцевості відіграє мережа інформаційно-

консультативних та агротуристичних осередків (ІКАТО), що розпочала свою діяльність з 2015 року на базі успішних садиб сільського туризму [14,с. 215].

Загалом, можна стверджувати, що широке інформування про сучасні можливості продуктів і послуг СЗТ з використанням електронного маркетингу, сприяли формуванню у туристів конкретнішого образу відпочинку у селі і його конкурентних переваг. На етапі активного розвитку бренду важливим для господарів садиб стає формування спеціалізованих продуктів і послуг (агрогастрономія, агророзваги, агроспорт, етнографія) і здійснення широкої комунікації з потенційними споживачами для просування своїх пропозицій. З'являються садиби, спеціалізовані на певних продуктах і послугах сільського туризму: екосадиби, етнографічні садиби, садиби з традиційною кухнею, садиби для активних видів занять, навчальні садиби. Урізноманітнення послуг і продуктів створює новий «розширений» кошик користі для туристів від перебування у сільській місцевості.

Зазначимо, що створенню у туристів позитивних асоціацій про відпочинок в українському селі перешкоджали певні стереотипи, зокрема про необлаштованість сільського житла, неатракційність послуг, невисокий рівень обслуговуючого персоналу. За останнє десятиріччя змінились асоціативні зв'язки туристів про можливості сільського туризму у зв'язку з отриманим власним досвідом перебування у селі під час відпустки, святкових і уїкендових днів з використанням послуг агроосель.

Значну роль у просуванні національного бренду СЗТ відіграли громадські організації туристського, екологічного та культурно-етнографічного типу. Багаторічну промоцію бренду здійснювала Спілка СЗТ України та її регіональні осередки, використовуючи чинне законодавчо-правове поле та різноманітні інформаційно-комунікативні інструменти. У свою чергу, низка громадських організацій проводять навчальні акції для власників осель (семінари, тренінги), організовують інформаційні тури з вивчення досвіду функціонування агроосель, фестивалі і акції із залученням надавачів і споживачів послуг СЗТ.

Інформаційна діяльність у сфері СЗТ опирається на друковані видання (буклети, каталоги, путівники, журнали) та інтернет-ресурси, що підтримуються державними органами влади і органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, інформаційно-маркетинговими структурами. Завдяки масовому інформуванню для споживачів туристичних продуктів, особливо у містах, образ бренду стає пізнаваним, а набір цінностей – відчутнішим. Важливу роль тут відіграли видання Спілки СЗТ України: національний журнал «Туризм сільський зелений», каталоги та порадики для власників агроосель тощо. Одночасно спостерігається певне просування бренду та його регіональних модифікацій шляхом використання комунікативних засобів. Важливим також є використання більш сучасних інструментів маркетингу, таких як інтернет ЗМІ, соціальні інтернет мережі Facebook, Instagram та ін., створення якісного візуального контенту та розміщення на сайтах, зокрема YouTube.

Держава Україна є привабливою також для іноземних туристів своїми природними багатствами та низькою вартістю послуг, тому МКІП України разом із міжнародними партнерами потрібно виходити на міжнародні ринки для приваблення більшої кількості туристів.

ВИСНОВКИ

Під впливом сучасної несприятливої ситуації в світі та в Україні змінюються напрями туристичних потоків на користь внутрішнього туризму, який поки що розвинений на недостатньому рівні, не повністю використовує наявний туристичний потенціал, тому потребує стимулювання й підтримки з боку держави й ОМС та активізації діяльності у цьому напрямку від туристичних організацій.

Сьогодні галузь туризму є однією з тих галузей, які зазнали найбільших втрат в усьому світі від пандемії COVID-19, і перспективи відновлення – невизначені. Відповідно до показників, які оприлюднила Організація економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development), міжнародний туристичний потік зменшився на 80%. Водночас, варто зазначити, що попит на подорожі залишається актуальним. Зараз туристи віддають перевагу не великим готелям, а зеленим садибам, замість групових турів обирають індивідуальні мандрівки з обов'язковим врахування безпекових заходів.

За даними МКІП, протягом останнього року в Україні відбулося падіння туристичного потоку на 75%, а туристичний і культурний бізнес втратив 83 млрд гривень доходу внаслідок запровадження безпекових заходів. За прогнозами експертів потрібно декілька років для повернення туризму до передкризового стану. На даному етапі дуже важливою є максимальна підтримка з боку держави туристичного сектору, надання кредитних канікул, знижок, тощо.

Безумовно нові світові реалії стали також поштовхом для збільшення кількості внутрішніх туристів та зменшення зовнішніх поїздок, зокрема завдячуючи тому що Європа закрила кордони для туристів із третіх країн, багато українців замість туру вихідного дня наприклад у Празі, столиці Чехії, зможуть поїхати до Українських Карпат. тим самим вклавши кошти в українську економіку.

Державне агентство розвитку туризму оприлюднило у ЗМІ перелік популярних туристичних дестинацій в Україні за кількістю пошукових запитів у пошуковику Google за 9 місяців 2020 року. Згідно з результатами дослідження, яку надала компанія Google, до першої п'ятірки запитів серед природних парків та заповідних зон потрапили Бакота, Рожеве озеро (Лемурійське), Тустань, Синевир та Блакитні озера стали Буковель, Драгобрат, Верховина, Яремче та Карпати загалом, тому Карпатський регіон вважається найбільш перспективним в тому числі і для зеленого туризму, оскільки знаходиться далеко від зони конфлікту, активно займається промоцією, та приваблює туристів не тільки з України, а й з країн Європи.

Українські села мають багатотисячлітні історичні та архітектурні надбання, культуру, мальовничі пейзажі обдаровані природою та багаті лікувальні та рекреаційні ресурси. Однак серйозною проблемою з якою стикаються багатосілі, є відсутність потрібних інвестицій на створення нових робочих місць. Варто приділити більшу зацікавленість галузями, котрі для свого росту не потребують великих коштів. До таких галузей відноситься сільський зелений туризм, який існує в Україні вже давно. Зрештою, у селі з належною базою для відпочинку буде багато статичного міського населення. Найпопулярнішими місцями для розваг є села біля річок, гір та морів.

Сільський зелений туризм корисний як для відпочиваючих, так і для власників садів-селян, сільських громад, регіонів та країни в цілому, що сприяє розвитку багатьох суміжних галузей економіки. Його розвиток також допоможе захистити фермерів та зробить їх носіями української ідентичності, культури та духовності. Це додаткова можливість пропагувати українську культуру та поширювати знання та інформацію про українську історію, природу та етнографічні особливості, що заслуговує на повну підтримку держави.

Державне агентство розвитку туризму в Україні дало початок проєкту "Мандруй Україною", завдання якого – поширення серед співвітчизників внутрішнього туризму та підписання меморандуму з компанією Google щодо

розвитку та цифровізації туристичної галузі в Україні є важливим кроком на шляху до розвитку туризму та цифрової трансформації України.

Основною рушійною силою швидкого розвитку сільського зеленого туризму є швидке зростання попиту на відпочинок на природі, що залежить від зростаючої невідповідності середовища проживання сучасних людей та його фізичних та психологічних потреб. Через зменшення робочого часу, збільшення кількості оплачуваних відпусток, підвищення рівня освіти, розвиток транспортної мережі, також зростає попит на сільські розваги, оскільки транспортна мережа та майже відсутність національної системи туристичного маркетингу є найбільшими перешкодами для розвитку туристичної системи.

Сільський зелений туризм позитивно впливає на відродження, збереження та розвиток місцевого фольклору, ремесел, об'єктів історичної та культурної спадщини, а також сприяє розширенню можливостей продажу продукції особистого підсобного господарства.

Протягом останніх 15-ти років туризм ігнорується як важливий сектор економіки через політичні процеси та суттєві недоліки в управлінні. Мотивацію для інтенсивнішого розвитку туризму можна знайти в сільськогосподарській орієнтації країни, а також у зростанні ІТ-індустрії, тобто в секторах, де сьогодні чітко виражений принцип взаємодії.

Туристичний сектор значно відстає від потреб сьогодення, беручи до уваги дуже низький рівень довіри та співпраці установ державного й приватного секторів у туризмі. Управління дестинаціями здійснюється лише на великих напрямках, а саме у великих містах, із деяким фінансовим і кадровим потенціалом, у той час коли інші дестинації не мають жодного менеджменту та забезпечення кваліфікованими кадрами. Усвідомлення природного та культурного спадку України не має адекватного управління зі сторони компетентних структур і потребує невідкладних заходів (нормативно-правове регулювання, застосування права та маркетинг на внутрішньому ринку), що

підкреслять важливість спадку та продемонструють передові міжнародні практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Географічна енциклопедія України / Під ред. Маринича О.М. Т. 1. – К.: УРЕ, 1989. – С. 144.
2. Винниченко І. І. Середовище турбізнесу: Навчальний посібник. – К.: Академперіодика, 2006. – 220 с.
3. Гетьман В. І. Екотуризм чи екологічний туризм: теорія і реальність // Рідна природа. – 2002. – № 3. – С. 24—29
4. Гринів Л., Мацола В. Розвиток рекреаційного підприємництва в Українських Карпатах // Проблеми регіональної політики: 36. наук. пр. / Ін-т регіональних досліджень. – Л., 1995. – С. 109—118
5. Інформаційно аналітичний портал АПК України URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/rozvitok-silskih-teritorij/silskij-turizm>
6. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 298 с
7. Косенко В.М. Трансформація організаційної структури функціонування сільського зеленого туризму // Матеріали конференції "Відпочинок в сільській місцевості в Україні в XXI столітті: проблеми та перспективи". – Переяслав – Хмельницький, 2000. – С. 30 – 32.
8. Кравченко Н. Роль сільського туризму у розвитку проблемних регіонів Полісся // Ніжин, 2007. – С. 250.
9. Лужанський Т.Ю., Махлинець С.С., Тебляшкіна Л.І. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: Навчальний посібник./ За редакцією д. г. н., професора Волошина І. М. – К.: Кондор, 2008. – 385 с.
10. Мальська М., Худо В., Цибух В. Основи туристичного бізнесу: Навч. посіб. – Л.: Вид. центр ЛНУ, 2003. – 295 с.
11. Мельник А.Ф. Організаційно – економічні механізми розвитку територіального комплексу послуг. – Тернопіль: Збруч, 1997.– 254 с.
12. Національна туристична організація України 2017-2020 URL: http://www.ntoukraine.org/index_ua.html

13. Павлов В.І., Черчик Л.М. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи: Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – 124 с.
14. Панченко Т.Ф. Актуальні аспекти організації сільського туризму (огляд проблем та деякі рекомендації) // Туристично-краєзнавчі дослідження. Випуск 3. – К.: ЧП Ільченко, 2000.
15. Пазенюк В.С. Альтернативний туризм: концепція и практика // Гостиничный и ресторанный бизнес. – 2005. – №4. – С. 10.
16. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15 травня 2003 року № 742-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 29. – Ст. 232.
17. Про підприємництво: Закон України від 6 жовтня 1999 року № 1121-XIV // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 14. – С. 168.
18. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.
19. Регіологія туризму. Науково методичне видання / За редакцією д. е. н., проф. Д.М. Стеценка, Київ. – 2004. – 218 с.
20. Смаль В.В., Смаль І. В. Світовий досвід розвитку екологічного туризму // Український географічний журнал. – 2003. – №4. – С. 58 – 64.
21. Стафійчук В. І. Рекреологія. Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2006. – 264 с.
22. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. //веб-сайт. URL<http://www.greentour.com.ua>.
23. Худоба В.В. Лабарткова В.К. (2019). Концептуально-теоретичні аспекти сільського зеленого туризму. ЛДУФК:Львів-2019
24. Яковлев Г.А. Экономика и статистика туризма : учеб. пособие / Г.А. Яковлев. — М.: Изд-во РДЛ, 2002. — 240 с.
25. Barkin, D. Ecotourism for sustainable regional development. Current Issues in Tourism. pp. 5(3–4):245–253. 2002.
26. Boo E. Ecotourism: The Potentials and Pitfalls. Volumes 1,2. World Wildlife Fund. Washington, D.C., 1990.
27. Butler R.W. “Tourism and Recreation in rural areas”. N.-Y.: 1998. – 261.

28. International Union for Conservation of Nature 2020 // веб-сайт.

URL: <https://www.iucn.org/>

29. The International Ecotourism Society 2020 // веб-сайт. URL: <https://ecotourism.org/>

30. The World Tourism Organization 2020 // веб-сайт. URL: <https://www.unwto.org/>

31. World Wide Fund For Nature 2020 - WWF - Україна // веб-сайт.

URL: <https://wwf.ua/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Характеристика основних видів туризму, що ототожнюються з зеленим туризмом

Вид туризму	Визначення	Мета подорожі	Принципові умови	Характер впливу на навколишнє середовище
Екологічний	Форма активного відпочинку з екологічно значущим наповненням у межах природних екологічно чистих територій, представлених, як правило, національними парками	Активне перебування людини в природному середовищі без завдання йому шкоди	Жорсткі правила поведінки в природному середовищі	Відсутність або слабкий негативний вплив
Природний (біологічний) туризм	Вид туризму, об'єктом атракції якого виступає будь-яка жива чи нежива природа (печери, гори, водойми)	Вивчення природи (як живої, так і неживої)	Наявність об'єктів природи	Слабкий вплив
Сталий туризм	Провідне управління усіма ресурсами таким чином, щоб забезпечити задоволення економічних, соціальних, політичних та естетичних потреб при збереженні культурної цілісності, істотних екологічних	Екологічна освіта та виховання дбайливого ставлення до природи, місцевого населення	На перший план ставиться екологічна складова: екологічним має бути транспорт, їжа тощо. Висока	Відсутність негативного впливу
Агротуризм (аграрний туризм)	Розміщення туристів у сільській місцевості на базі приватного житлового фонду сільських домогосподарів з метою участі відвідувачів в обробці городу, збиранні фруктів, овочів, ягід, випасі тварин, виробленні сільськогосподарської	Добровільне заняття сільськогосподарською діяльністю (без оплати)	Наявність умов для заняття сільськогосподарською діяльністю	Помірний

Туризм у сільській місцевості	Розміщення туристів у сільській місцевості на базі готелів	Відпочинок	Засобами розміщування туристів слугує не приватний житловий фонд, а звичайні готелі	Помірний
Етнографічний туризм	Розміщення туристів у сільській місцевості на базі приватного житлового фонду сільських домогосподарів з метою ознайомлення з історико-культурною спадщиною, побутом, ремеслами сільських мешканців, а також участі в святкуванні стародавніх свят,	Ознайомлення з історико-культурною спадщиною, побутом, ремеслами сільських мешканців, а також участі в	Розміщення в приватному житловому фонді. Ознайомлення з традиціями, побутом селян	Помірний
Фермерський туризм	Вид туризму, що переважно носить екскурсійний характер і передбачає відвідування туристами ферм з тваринами. Такий вид туризму передбачає розміщення (ночівлю) на базі приватного житлового фонду	Відвідування ферм з тваринами	Переважно носить екскурсійний характер. Не обов'язково має передбачати розміщення (ночівлю) на базі приватного	Помірний
Зелений туризм	Відпочинок на природі в екологічно чистих місцевостях з розміщенням в приватному житловому фонді	Відпочинок та оздоровлення на природі (лісопарки, гідропарки, дендропарки, ботанічні сади та	Відносно екологічно чисті місцевості, наявність лісів, річок, озер	Помірний
Сільський туризм	Відпочинок у сільській місцевості з використанням приватного житлового фонду сільських домогосподарств	Відпочинок у сільській місцевості	Розміщення в приватному житловому фонді	Помірний

Основні вимоги до ведення діяльності з зеленого туризму

Вид діяльності	Без реєстрації як підприємці	Зареєстровані підприємці
1. Дозволені види послуг	Послуги з розміщення та харчування туристів	Інші види туристичних послуг (супровід туристів)
2. Участь у місцевих програмах розвитку сільського туризму	Дозволена	Дозволена
3. Дотація безробітним на започаткування власної справи у сфері сільського туризму	Не призначається	Може призначатися за умов складання бізнес-плану
4. Трудові договори з іншими особами, крім членів сім'ї	Підлягають реєстрації органом державної служби зайнятості	Не обмежено
5. Ліцензування	Не потрібне	Обов'язкове для інших видів послуг, крім розміщення і харчування туристів
6. Сертифікація	Добровільна	Обов'язкова (до семи номерів для туристів у садибі – добровільна)
7. Реєстрація договорів	Не потрібна, якщо строк розміщення кожного туриста менше 15 днів	Не потрібна, якщо строк розміщення кожного туриста менше 12 місяців
8. Сплата податку на додану вартість	Не сплачується на суму послуг з харчування туристів до 300 тис. грн. протягом останніх 12 місяців. Оренда приміщень звільнена від ПДВ	Не сплачується на суму послуг з харчування туристів до 300 тис. грн. протягом 12 місяців
9. Сплата податку з доходів фізичних осіб	13% з доходу від оренди приміщень (облік витрат не обов'язковий). Доходи від продажу с/г продукції та її первинної переробки звільнено від податку. Збори в Пенсійний фонд не нараховуються	13% з доходу за винятком пов'язаних витрат. Збори в Пенсійний фонд не нараховуються. Збори в Пенсійний фонд нараховуються на суму до 10 прожиткових мінімумів на місяць
10. Припинення діяльності	Окремі дії не потрібні	Необхідно знятися з обліку як приватному підприємцю

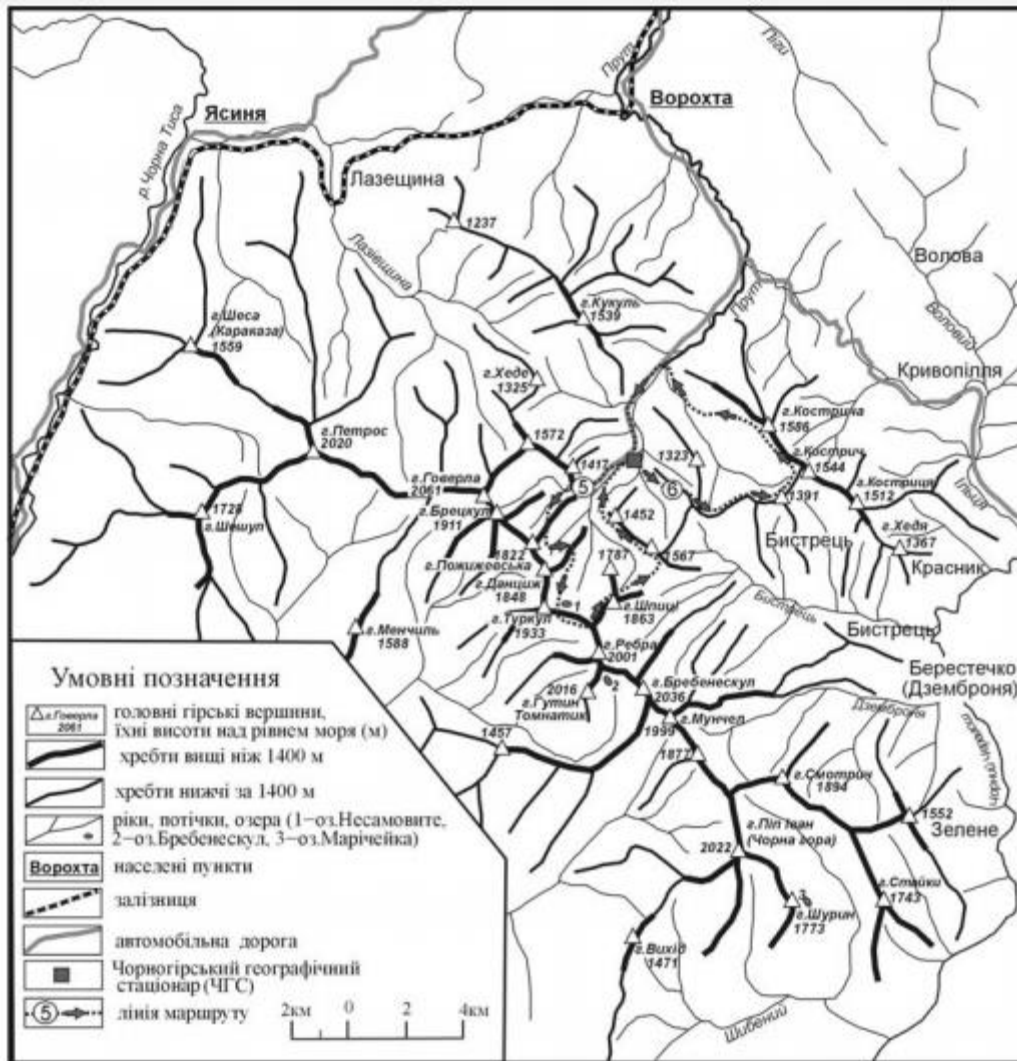
Додаток В

Сільське житло, що не підлягає категоризації на предмет надання його в користування туристам і відпочиваючим

№ п/п	Умови, що виключають категоризацію житла	Заходи, при виконанні яких можливе надання на категоризацію
1	Зовнішній вигляд будинку чи садиби непривабливий	Здійснити поточний (косметичний) ремонт житлового будинку і надвірних споруд, впорядкувати, прибрати подвір'я тощо
2	Відсутність у будинку чи в межах садиби туалету і душової	Добудувати відсутнє приміщення
3	Відсутня вентиляція (провітрювання) приміщення	Здійснити реконструкцію (ремонт) будинку, замінити вікна
4	Квартири в секційних будинках з ненадійним або аварійним інженерним обладнанням	Відремонтувати або замінити обладнання
5	Садибний будинок не має елементарного інженерного обладнання (відсутнє водо-чи електропостачання, плита для приготування їжі тощо), кімнати необлаштовані відповідним інвентарем (ліжка, столи, радіо та телеприймач)	Виконати необхідні роботи з інженерного обладнання будинку, придбати інвентар
6	Прохід до кімнати через кухню, що використовується як помешкання	Влаштувати окремий вхід
7	Висота житлових приміщень не перевищує 2,4 м	При відповідному обладнанні (старовинні меблі тощо) може бути запропоноване як екзотичне житло
8	Будинок без теплої капітальної підлоги	Влаштувати капітальну підлогу. Якщо будинок старої конструкції, може бути запропонований як екзотичне житло
9	Будинок фізично зношений	Відремонтувати або запропонувати як екзотичне житло
1	Садиба (будинок) розміщені у несприятливих санітарно-гігієнічних та природно-екологічних умовах (санітарна зона тваринницьких ферм, переробних підприємств, територія з підтопленням, забруднена радіонуклідами тощо)	
1	Психологічний клімат у приймаючої родини складний (скандальні стосунки,	

	наявність алкоголіків, наркоманів тощо)	
1	Санітарний стан садиби небезпечний для туристів і відпочиваючих (наявність хворих членів родини на інфекційні чи психічні хвороби)	

Схема одностороннього маршруту.

Маршрут № 5: ЧГС – спортбаза “Заросляк” – стаціонар Інституту екології Карпат НАНУ, сніголавинна метеостанція “Пожижевська” – оз. Несамовите – г. Шпиці – полонина Маришевська – ЧГС. Маршрут № 6: ЧГС – урочище Озірне – г. Кострич – полонина Кострич – г. Кострича – ЧГС.

Гуцульські Альпи: мальовничі Мармароси на кордоні України та Румунії

Вирушаймов подорож на межу двох держав, адже Мармароські гори знаходяться на кордоні України та Румунії (румунська назва *Munții Maramureșului*). Найвища вершина – Фаркеу (1961 м), розташована у Румунії, але всю її велич буде добре видно у другий день походу, коли ми вийдемо на головний хребет, по якому проходить українсько-румунський кордон.

Мармароси — найдавніші гори Карпат. Їх вирізняють гостроверхі пікоподібні вершини, стрімкі й скелясті схили, дуже глибокі річкові долини. Мармароси лежать на території Румунії, а зі сторони України розташовані їх північні та північно-західні частини — Чивчинські та Рахівські гори. Це найбільш цікаві за рельєфом гори. Побачите фото з гострими шпилястими схилами, різкими перепадами висот і всі завітчані рододендромом — це з 99% вірогідності будуть саме Мармароси. Карпатський рододендрон ще кличуть «червоною рудою», ця рослина занесена до Червоної книги України.

Червона Рута Мармаросів, фото Ростислав Шивринський

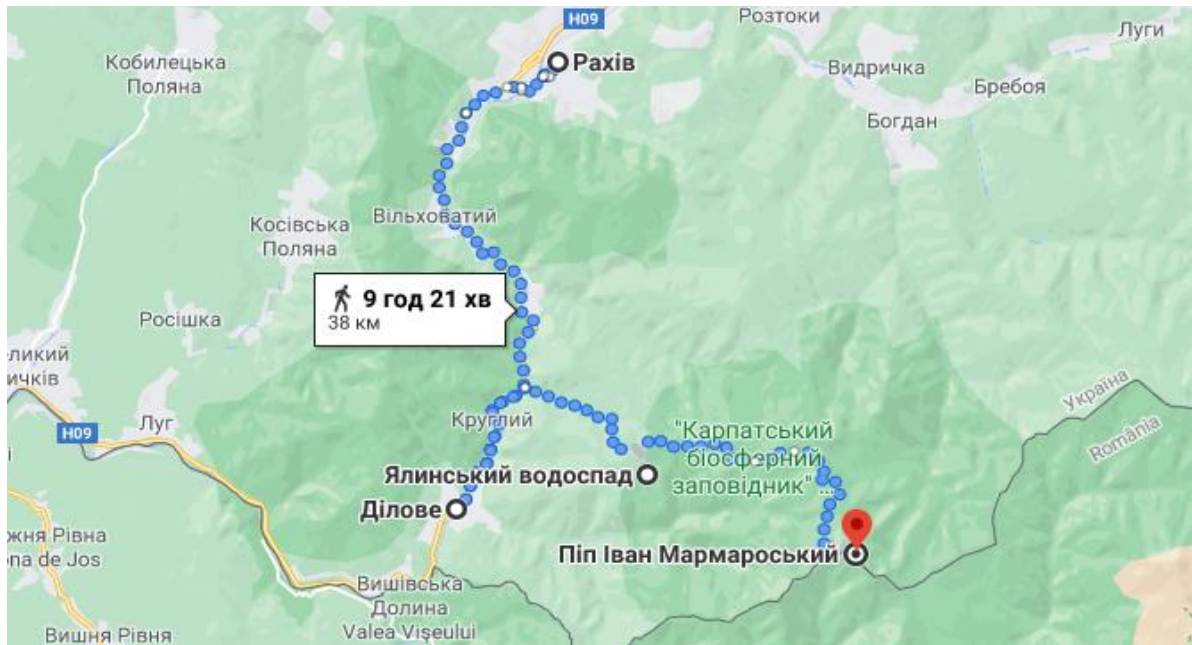
Оптимальний місяцем для походу Мармаросами є червень, коли ще не спекотно, довкола все цвіте і буяє, вже не сніжно і погода ще не дощова (бо липень у Карпатах зазвичай відзначається грозами). Також, в цей час гуцули вийдуть на полонини пасти худобу: буде чудова нагода скуштувати полонинського сиру (ближче до кінця місяця) чи свіженького молока.

Виїзд: м Київ, залізничний вокзал, фірмовим пасажирським потягом «Гуцульщина» сполученням Київ – Рахів.

Джерело :<https://www.pinterest.dk/pin/137570963594691559/>

Мандрівка починає дивувати і приносити неймовірні емоції ще до того, як потяг прибуває до кінцевої станції в м. Рахів. Це не той випадок, коли їдеш через всю Україну і бачиш з вікна тільки лісопосадки та поля, нитка маршруту потяга перетинає Карпати навпіл. З вікна свого вагона можна побачити найвищу точку України – Говерлу (2061 м), старі австрійські віадуки, збудовані ще в 19 столітті, а тунелі – то взагалі окрема розмова, на маршруті їх більше п'яти, і найдовший має протяжність більше 1200 метрів.

Джерело: Картографічні дані: Google 2020 Україна

Прибуття у м. Рахів, звідси треба доїхати у село Ділове. Перша точка, біля якої слід зупинитися – географічний центр Європи, який знаходиться на в'їзді в с. Ділове.

Джерело: <https://www.gorgany.com/pro/marmarosy/>

Нитка маршруту: с. Ділове – р. Білий – Ялинський водоспад – траверс Щевори – пол. Лисича – г. Піп-Іван Мармароський - пол. Лисича -с. Ділове.

Протяжність: 38 км.

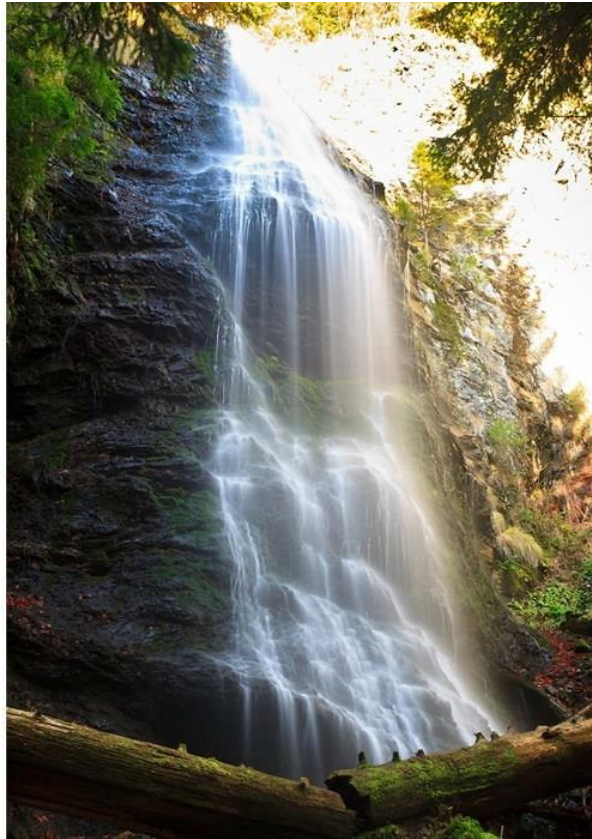
Дати програми: 4-6 червня 2021.

Тривалість: 3 дні.

Складність – середня.

Прямуємо до прикордонної застави, що знаходиться удекількох кілометрах від географічного центру Європи. Саме звідти починається наш туристичний маршрут на гору Піп-Іван Мармароський (1937 м).Обовязковою є процедура отримання тимчасової перепустки на проходження туристичного маршруту прикордонною зоною. Адже прохід групи у прикордонній зоні може здійснюватись тільки за наявності такого дозволу та паспортів у кожного члена групи. Також варо зауважити, що дозвіл може бути виданий за умов наявності хоча б одного GPS-навігатора на групу (бажано), а також запланованого маршруту та детальних мап.

Від Ділового вирушаємо до Ялинського водоспаду - близько 8 км. Це найвищий однокаскадний водоспад в Український Карпатах — вода тут спадає з висоти 26 метрів.

Ялинський водоспад, фото Василь Лецин

Водоспад розташований серед лісу на висоті 1050 м на річці Ялин, на схилах гори Щевора. На угорських картах 1910 року він звався “Ковгать”. Але для сучасних українських туристів став відомий з 2011 року (до того найвищим водоспадом вважався Манявський). Дорога на Ялинського водоспаду не менш мальовнича, ніж він сам: йти доведеться затишним та тихим каньйоном потоку Білий, милуючись карпатськими краєвидами, мальовничими водоспадами та скелями. Відстань з Ділового до вершини гори – приблизно 22 кілометри.

Потрапивши на висоту 1400 метрів над рівнем моря, треба готуватися до ночівлі. На полонині є колиба, в якій можна переночувати безкоштовно і з відносним комфортом, але розраховувати на неї не слід, місць в ній обмаль і майже завжди вона зайнята іншими туристами, тому беріть з собою намет та спальний мішок.

Джерело:<https://www.gorgany.com/pro/marmarosy/>

Зранку наступного дня готуємось до головного – підйому на вершину гори Піп Іван Мармароський. Речі можна залишити у вівчарів і відправитись на гору без рюкзака. Дорога не довга (2 км), але зважте на те, що ви піднімаєтесь на 400 метрів вище, це займе деякий час. Звідси прекрасно видно найближчі Румунські вершини Феркеу та Мехалек, а також хребет Родна. Стежка кілька разів перетинає Україно-Румунський кордон, тому чисто технічно ви опинитесь в Румунії, і для цього зовсім не потрібен закордонний паспорт. Та рухаючись по маршруту пам'ятайте, що ви не маєте права заходити на територію Румунії. Наявність закордонного біометричного паспорта і безвізу не дозволяє це робити, адже кордон інших держав законно можна перетинати тільки в пунктах пропуску.

Ще однією перевагою тутешньої природи є ізоляція від поселень – вершина й околиці входять до Карпатського біосферного заповідника, де людська діяльність заборонена, окрім полонинських господарств.

Нарциси. Джерело : [://www.gorgany.com/pro/marmarosy/](http://www.gorgany.com/pro/marmarosy/)

Повертаємось назад.

Сьогодні ще раз ночуємо на полонині Лисича, або спускаємось до колиби, яка знаходиться рівно посередині дороги від Ділового до Мармароського хребта. Ви її обов'язково мали помітити, коли піднімалися на Лисичу. Якщо вона буде зайнята, біля неї є достатньо місця для намету. Дорога до Ділового з Лисичої займе 4-5 годин, від колиби ще менше, тому наступного дня буде достатньо часу, щоб повернутися до Рахова, якщо постаратись, то можна встигнути на потяг.

На маршруті можна оглянути:

- лінію кордону України з Румунією на горі Піп Іван Мармароський;
- прикордонну заставу у селі Ділове (тут слід зареєструватися перед походом) та двометровий стовпчик, що встановлений у 1887 р. на місті географічного центру Європи;
- Ялинський водоспад - найвищий однокаскадний водоспад в Українській Карпатах — вода тут спадає з висоти 26 метрів;
- Полонина Лисича – мабуть найпопулярніше місце для ночівлі в Мармаросах, розташована між горою Піп Іван Мармароський і Берлибашкою. Тут є кілька струмків, колиба і гарний краєвид;
- Познайомитися з унікальною флорою та фауною Мармароських гір.

Важливо!

Похід Карпатами вимагає достатньої фізичної підготовки, мінімального досвіду походів та пристосування до похідного життя. Треба бути морально і фізично готовим до навантажень, адже потрібно нести рюкзак 10-15 кг, набираючи висоту.

Додаток Е

Мальовнича Тернопільщина

Д1.Веселка : *зроблено автором

Д2.Кони: *зроблено автором

ДЗ.Кладка: *зроблено автором

Д4.Павутиння: *зроблено автором

Д5. Соняхи:*зроблено автором

Д6.Вишнівецький ставок:*зроблено автором

Д7. Церква на світанку:*зроблено автором